

Sociální pedagogika v díle J. A. Komenského

Jana Krčmová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana KRČMOVÁ**
Osobní číslo: **H098161**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální pedagogika v díle J. A. Komenského**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS Metodika psaní odborného testu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na :

- Život a doba J. A. Komenského
- Shrnutí díla J. A. Komenského
- Prvky sociální pedagogiky v díle J. A. Komenského

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dostal, Jan. : Tři kapitoly o Komenském, Vladimír Nejedlo

Kalista, Zdeněk. : Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha : Garamond, 2009

Kumpera, Jan. : Jan Amos Komenský malý profil velké osobnosti, Uherský Brod : Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě, 1988.

Chovolová, Svatava a kol. : Jan Amos Komenský – Odkaz kultury vzdělání, Academia, 2007

Polišenský, J. : Jan Amos Komenský

Fučíková, Renáta. : Jan Amos Komenský, PRÁH, 2008

Vyskočil, František – Jan Amos Komenský, Praha : Svobodné slovo, 1963

Další použitá literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a bude průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

8. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2012

V Brně dne 8. dubna 2011

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jabakřemova'

.....
Jméno, příjmení studenta

Křemova' Jma

.....
Podpis

V Brně 30.4.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je rozdělena celkem do čtyř kapitol., každá kapitole je rozdělená na podkapitoly. Pojednává o životě Jana Amose Komenského, díle Jana Amose Komenského o době ve které Jan Amos Komenský žil a tvořil a také o prvcích sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského. V jednotlivých kapitolách se zabývá životem Jana Amose Komenského, dobou ve které Jan Amos Komenský žil, dílem Jana Amose Komenského a sociální pedagogikou v díle Jana Amose Komenského.

Klíčová slova: Jan Amos Komenský, pedagogika a sociální pedagogika, Lešno, Fulnek, Didaktika, jednota bratrská, Bílá hora

ABSTRACT

The bachelor thesis is divided to four chapters. Each chapter is divided to subchapters. It discusses the the life of Jan Amos Komenský, Jan Amos Komenský works about the time in which Jan Amos Komenský lived and worked and also about elements of social pedagogy in the work of Jan Amos Komenský. In particular chapters deals with the life of Jan Amos Komenský, the time in Jan Amos Komenský lived, the work of Jan Amos Komenský and social pedagogy in the work of Jan Amos Komenský

Keywords: Jan Amos Komenský, pedagogy and social pedagogy, Lešno, Fulnek, Didactics, Bohemia Brethrem , White Mountain,

Děkuji doc. PhDr. Miroslavu Jůzlovi, Ph.D., za pomoc a připomínky k bakalářské práci.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Jana Krčmová

OBSAH

ÚVOD	8
1 ŽIVOT J. A. KOMENSKÉHO	10
1.1 SPORNÉ MÍSTO NAROZENÍ J. A. KOMENSKÉHO	10
1.2 ŽIVOT A VZDĚLÁNÍ J. A. KOMENSKÉHO.....	12
1.3 ZÁKLADNÍ ŽIVOTOPISNÁ DATA J. A. KOMENSKÉHO	27
2 DOBA J.A.KOMENSKÉHO	31
2.1 BITVA NA BÍLÉ HOŘE.....	31
2.2 DOBA POBĚLOHORSKÁ (OBDOBÍ KATOLICKÉ PROTIREFORMACE).....	34
2.3 J. A. KOMENSKÝ A JEDNOTA BRATRSKÁ	36
3 DÍLO J. A. KOMENSKÉHO.....	39
3.1 DÍLA PEDAGOGICKÁ.....	40
3.2 DÍLA NEPEDAGOGICKÁ.....	45
4 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V DÍLE J. A. KOMENSKÉHO.....	46
4.1 HLAVNÍ PEDAGOGICKÉ NÁZORY J. A. KOMENSKÉHO	46
4.2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V DÍLE J. A. KOMENSKÉHO	53
4.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	57
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
OBRÁZOVÁ PŘÍLOHA.....	63

ÚVOD

Tématem mojí bakalářské práce je sociální pedagogika v díle Jana Amose Komenského.

Cílem mojí bakalářské práce, je především najít prvky sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského. Ve své práci bych se chtěla také zaměřit na život Jana Amose Komenského, na jeho nejasné místo narození, vzdělání, na jeho nelehkou životní cestu. Chtěla bych také poukázat na těžkou dobu ve které Jan Amos Komenský žil a i přes velký útlak na svoji osobu aktivně tvořil.

Jan Amos Komenský (28. března 1592 – 15. listopadu 1670) představuje mimořádně významnou osobnost české historie a evropské vědy. Obzvláště cenný a stále aktuální je především jeho odkaz pedagogický.

Komenského dílo pedagogické reprezentují práce: Velká didaktika, *Didactica*, Informatorium školy mateřské, Brána jazyků otevřena, *Grammatica* latina, Svět v obrazech neboli Orbis pictus, Škola na jevišti, Divadlo světa, Škola hrou, Všeobecná porada o nápravě věcí lidských, Sebrané pedagogické spisy, Fortius oživlý / Vzkříšený Fortius.

K pracím nepedagogického charakteru patří: O poezii české, Listové do nebe, Truchlivý, Moudrost starých Čechů, Poklad jazyka českého, Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Předchůdce vševědy, Hlubina bezpečnosti, Kancionál, Anděl míru, Kšaft umírající matky Jednoty bratrské, Labyrint světa a ráj srdce, Jedno potřebné.

Doba, ve které Komenský žil, svými tragickými zlomy zásadně ovlivnila jeho osobní osud a vědeckou i společenskou aktivitu. K mezníkům patří bitva na Bílé hoře (1620) a následující doba pobělohorská čili období katolické protireformace, všeobecně známé také jako „doba temna“.

Ve své práci se pokusím velmi stručně poukázat na výchovatelství odkaz Komenského ve vztahu k aktuální pedagogice a sociální pedagogice, který přispěl, k realizaci záměrů Komenského v současné výchovně-vzdělávací praxi, jakož i k uplatnění jeho myšlenek ve sjednocující se Evropě.

K pojetí vzdělávání jako nástroje sociálního vývoje a ke zdůraznění pojetí školy jako sociálního útvaru přispívajícího k sociálnímu učení a pojetí tvořivosti ve světě lidské činnosti a také k pojetí univerzální kultury člověka. K pojetí vzdělávání jako nástroje sociálního sjednocování a mezinárodního dorozumívání.

Sociální pedagogika má nezastupitelné postavení ve struktuře pedagogiky a je velmi těsně spjata s teorií výchovy, se speciální pedagogikou a s pedagogikou volného času.

1. ŽIVOT J. A. KOMENSKÉHO

V první kapitole méj bakalářské práce, bych se chtěla zaměřit především na sporné místo narození Jana Amose Komenského. Na nelehké životní cesty Jana Amose Komenského a také bych chtěla poukázat na základní životopisná data tohoto velikána.

1. 1 Sporné místo narození J. A. Komenského

Jan Amos Komenský (28. března 1592 – 15. listopadu 1670) Největší myslitel pobělohorské emigrace, teolog, filozof, pedagog a poslední biskup jednoty bratrské,¹ nazývaný také „učitel národů“, se narodil 28. března 1592. Datum narození Jana Amose Komenského je přesně známé, a tudíž i na den doložené.

Problematičtější je to však už s místem jeho narození, navíc je velice zvláštní, že ani sám Komenský se o rodné obci, popř. městě, nikde nikdy nezmiňoval, čímž zanechal velký prostor pro nejrůznější dohady, spekulace a polemiky o této otázce.

Bohužel nebyla nalezena ani patřičná matriční kniha narozených, která by mohla být nějakým vodítkem k místu narození Komenského a podle které by mohlo být označeno jediné platné rodiště Jana Amose Komenského, a zabráněno tak různým sporům.

Přední komeniolog Jan Kumpera v této souvislosti velmi trefně a výstižně napsal: „*Když vezmeme v úvahu všechny místní pověsti a legendy, vyskytlo se celkem patnáct uchazečů,*

¹Poznámka: na základě doporučení Ústavu pro jazyk český uvádím název „jednota bratrská“ (tj. historická církev „jednota Českých bratří“) v této gramatické podobě. Blíže viz Internetová jazyková příručka (online). Praha : Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. (cit. 2012-02-26). Dostupný z WWW:
□ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=jednota&Hledej=Hledej> □

*včetně různých místních lesů, skalek, luk a osamělých stromů, což je dvakrát tolik rodišť, než bylo přisuzováno Homérovi.*²

Místo narození Jana Amose Komenského není dodnes přesně známo, některé prameny uvádějí Uherský Brod, jiné Nivnici, ostatně Nivnice i Uherský Brod jsou od sebe vzdálené pouze několik kilometrů.

Kromě toho se Jan Amos Komenský v dětství vyskytoval střídavě na obou místech na jihovýchodní Moravě, což vedlo k dalším polemikám a sporům ohledně jeho rodiště. Ke kandidátům na místa narození patřilo např. také rodiště jeho otce a dědečka – obec Komňa (dnes okres Uherské Hradiště, kraj Zlínský, památník a pomník Jana Amose Komenského), leč navzdory nabízejícímu se vztahu mezi Komňou a příjmením Komenský (*Comenius*) později moderní historici tuto obec ze seznamu potenciálních rodišť vyloučili.

Nutno však připomenout, že právě vesnici Komňu považoval za rodiště Jana Amose Komenského jeho blízký přítel Mikuláš Drábík, kazatel jednoty bratrské, neúspěšný prorok a vizionář.

Současní badatelé a vědci specializující se na život Jana Amose Komenského (komeniologové) spekulují o tom, že učitel národů spatřil světlo světa pravděpodobně skutečně v Nivnici (dnes obec na Moravském Slovácku, okres Uherské Hradiště, kraj Zlínský, původní středisko jednoty bratrské), přesněji řečeno v nivnickém (Bartkově) mlýně, kde se dnes nachází pamětní deska Jana Amose Komenského.

²Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 233.

Nasvědčoval by tomu i fakt, že Komenský při zápisu na vysokoškolskou akademii v nasavském Herbornu (dnešní Hesensko) (dnes okres *Lahn-Dill-Kreis*, spolková země Hesensko, Německo) a rovněž na jiných doložených dokumentech a listinách sám sebe nazývá Nivnicensis (*Nivanus*, Nivnický).

Další informaci o potenciálním rodišti pak přináší text na náhrobku Jana Amose Komenského v místě jeho posledního odpočinku – v nizozemském Naardenu. Autorem tohoto textu je syn Jana Amose Komenského, který jméno svého otce uvádí s přívlastkem *Hunnobrodensis*, což znamená „pocházející z Uherského Brodu“.

1. 2 Život a vzdělání J. A. Komenského

Jan Amos Komenský (28. března 1592 – 15. listopadu 1670)

„Miloval vtip, miloval žert, miloval veselí a radil, aby se lidé ve veselé době veselili, rád si zazpíval, rád si ke zpěvu zahrál, rád si s dětmi zahrál, rád dětem zazpíval, radil bystřiti mysl dětí hádankami a veselými říkankami. Mládeži radil, aby si hleděla tělesného zdraví, chce-li vydržeti namáhavé studium, aby si osvojili vybrané chování, chtějí-li projíti vybranou společností, aby sen naučili hledět na svět jako na zahradu radosti, aby zachovávali to, co posiluje život a zdraví a aby se vyhýbali tomu, co zdraví a život porušuje a oslabuje, aby dbali přiměřeného pohybu, osvěžení mysli a čistého potěšení.“³

Největší myslitel pobělohorské doby a následné emigrace, filozof, teolog, pedagog, poslední biskup jednoty bratrské, nazývaný také „učitelem národů“, se narodil 28. března 1592.

„Život Komenského probíhal pod vlivem dvou výrazných epoch, a to renesance a osvícenství. První epocha, spadající zejména po 15. a 16. století, na jedné straně vyjadřovala po stránce hospodářské a politické začátek postupného rozpadu feudálních

³Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Maladá Boleslav: 1928, s. 25

vazeb a vztahů, na straně druhé pak znamenala narůstání ekonomických, politických a kulturně ideových předpokladů příští společnosti.“⁴

Přišel na svět v českobratrské rodině jako poslední, páté dítě a zároveň jediný syn manželů Martina a Anny. „*Martin Segeš (1548 – 1604), jenž nás zajímá jako otec Komenského, z Komni pocházel a se svou ženou Annou (rozenou Chnelovou) měl čtyři dcery a posledního syna, po dědovi Jana.*“⁵

Přesné místo narození není doloženo a je předmětem sporů (viz bod 1. 1. Sporné místo narození J. A. Komenského). Otec Jana Amose Komenského byl uznávaným uherskobrodským měšťanem a výkon jeho profese souvisel s pivovarnickým podnikáním.

V roce 1604 v Uherském Brodě otec Jana Amose zemřel a krátce poté skonala i Komenského matka, stejně tak dvě ze čtyř sester, jež pravděpodobně podlehly některé infekční epidemii, jedné z častých příčin úmrtí ve středověku a raném novověku.

„*Komenský brzy pozbyl oba rodiče a s následky války se setkal již v souvislosti s Bočkajovým protihabsburským ozbrojeným povstáním, když pobýval jako sirotek u své tety Zuzany Nohálové ve Strážnici. Jeho mládí proto nebylo snadné, ze Strážnice prchá na poslední chvíli zpět do Uherského Brodu.*“⁶

Po smrti obou rodičů začala dvanáctiletého sirotka Jana Amose vychovávat otcova sestra Zuzana Nohálová se svým mužem ze Strážnice (dnes okres Hodonín, kraj Jihomoravský).

Vzhledem k duchovní orientaci a tradicím rodiny strýce a tety připadaly při výběru vzdělání Jana Amose v úvahu pouze školy jednoty bratrské, případně školy, kde bylo vzdělávání vedeno v podobném duchu jako ve školách jednoty bratrské.

⁴Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 127

⁵Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 128

⁶Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 128

V roce 1605 začal Jan Amos Komenský navštěvovat strážnickou školu jednoty bratrské. Když Strážnici vypálila vojska Štěpána Bočkaje, mladičkový Komenský ztratil nejen podruhé svůj domov, ale i velkou část majetku zděděného roku 1604 po zesnulých rodičích na předměstí Uherského Brodu, jelikož vojska značně poničila i toto město.

Po těchto nešťastných událostech Jan Amos Komenský odešel ke svým poručíkům Kozákovi a Urbanu Mravencovi do Nivnice. Dodnes není znám důvod, proč byli Janovi ustanoveni poručníci z Nivnice a proč byl v pouhých dvanácti letech jako sirotek odloučen od svých zbývajících dvou sester.

Základy vzdělání získal Komenský ve Strážnici ve škole jednoty bratrské, ovšem skutečnou bránou k velmi kvalitní edukaci se stala až latinská škola jednoty bratrské v Přerově (dnes okres Přerov, kraj Olomoucký), kterou velice podporoval politický ochránce a mecenáš jednoty bratrské Karel starší ze Žerotína. Danou školu v Přerově začal Jan Amos Komenský navštěvovat pravděpodobně počátkem roku 1608 a o šest let později, tj. roku 1614, se sem vrátil už jako pedagog.

Na vyšším stupni školy jednoty bratrské v Přerově se Komenskému dostalo zejména mimořádně kvalitní výuky a znalosti latinského jazyka, a to pod dohledem a vedením pedagoga Tomáše Dubiny. Nabyté vědomosti Komenskému otevřely možnosti univerzitního studia nejen v Čechách na univerzitě pražské, ale i na univerzitách zahraničních.

„Vyšší vzdělání získal až na latinské škole v Přerově, kam vstoupil v šestnácti letech (1608-1611). Pro své mimořádné nadání, píli a povahu si vysloužil za jménem na přízvisko Amos (láskyplný, miláček) a byl vyslán k dalšímu studiu na kalvínsky orientované univerzity do Německa.“⁷

⁷Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 128

Ve škole jednoty bratrské v Přerově se také Jan Amos Komenský poprvé setkal s učením polských sociniánů, kteří neuznávali Boží Trojici. S nimi měl Komenský v následujících dobách nejvíce nedorozumění a polemik s náboženskou tematikou. Učení sociniánů, jak sám Komenský později uvedl, mu způsobilo první znatelný otřes vštípené víry, k níž byl veden od dětství – ať už rodinou, či poručníky, kteří ho vychovávali po smrti rodičů.

Díky svým studijním výsledkům a schopnostem na škole jednoty bratrské v Přerově si Jan Amos Komenský získal velikou přízeň a obdiv biskupa Jana Láneckého a samotného Karla staršího ze Žerotína. Na základě toho bylo Komenskému doporučeno studium na německých reformovaných školách, konkrétně na Saské univerzitě v Herbornu (dnes okres *Lahn-Dill-Kreis*, spolková země Hesensko, Německo). V Herbornu poté studoval od roku 1611 do roku 1613.

Roku 1613 Komenský poprvé ve svém životě navštívil nizozemský Amsterdam, v onom čase velice pokrokové a moderní město. Po návratu z Amsterdamu začal Komenský studovat od roku 1613 do roku 1614 na univerzitě v Heidelbergu (dnes okres Heidelberg, spolková země Bádensko-Württembersko, Německo), avšak pobyl pouze jeden semestr.

Studium na univerzitách v Německu Jan Amos Komenský úspěšně zakončil teologickou disputací a zároveň se začínal připravovat na kněžskou kariéru v rámci svojí milované jednoty bratrské.

„Informací a vnějších podmětů bylo velmi mnoho, a proto zájmy mladého studenta byly zpočátku rozmanité. Zajímal se o kartografii, astronomii, historii, o celé společenské dění. Rychlost, s níž přecházel od jednoho oboru vědění k druhému, byla obdivuhodná. Postupně však pod vlivem svých učitelů se jeho zájmy tříbily a ustálovaly.“⁸

⁸Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 129

Již při studiu na německé univerzitě v Herbornu začal Komenský asistovat sice značně mladému, přesto velice uznávanému německému profesorovi *Johannu Heinrichu Alstedovi* s pracemi na jeho všeobecné encyklopedii. *Johann Heinrich Alsted* se stal pro Jana Amose Komenského velkým vzorem.

„Z herbornských učitelů nejvíce na Komenského zapůsobil J. V. Andreae a profesor teologie Jan Jindřich Alsted, který usiloval o shromáždění veškerého vědění v harmonických a úplný soubor poznatků z tehdy dostupných 27 disciplín, a poskytnout tak lidstvu dokonalý zdroj poznání a pochopení světa. Komenský, vedle jiných studentů, mu v této práci pomáhal.“⁹

Díky této inspiraci a zkušenosti sám zahájil práci na svých dvou prvních dílech. Jednak šlo o encyklopedii Divadlo veškerenstva věcí, na které ve svém volném čase usilovně pracoval i po návratu do Přerova roku 1614, jednak psal Poklad jazyka českého – velký všeobecný slovník. Bohužel ani jedno z uvedených děl Komenský posléze nedokončil.

Při studiích na německých univerzitách získal Komenský vedle vědomostí a dovedností také rukopis Mikuláše Koperníka O obězích nebeských sfér. S dotyčným spisem se sám vydal pěšky na dalekou cestu přes Norimberk (dnes okres Norimberk, spolková země Bavorsko, Německo) a Prahu zpět do Přerova, kde roku 1614 nastoupil v latinské škole jednoty bratrské jako pedagog a rektor.

Po návratu ze zahraničí zpět do českých zemí bylo velkým předsevzetím a přáním Jana Amose Komenského, aby použil získané vědomosti a dovednosti především v prospěch jednoty bratrské. Jeho dalším vážným cílem bylo vynaložit veškeré úsilí na nápravu soudobého vzdělávacího systému, jehož stav pokládal za značně špatný a neutěšený.

Roku 1616 byl v Žeravicích (dnes okres Hodonín, kraj Jihomoravský) v průběhu bratrské synody Komenský vysvěcen na kněze a za necelé dva roky po vysvěcení nastoupil na místo správce v bratrském sboru jednoty bratrské a také do funkce rektora školy

⁹Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 129

ve Fulneku (dnes okres Nový Jičín, kraj Moravskoslezský). Pobyt ve Fulneku patřil mezi poslední šťastná léta, která mohl Jan Amos Komenský prožít na rodné Moravě.

Ve Fulneku se Komenský rovněž seznámil se svojí první manželkou Magdalenou Vizovskou, jež pravděpodobně žila se svým otcem v Třebíči (dnes okres Třebíč, Kraj Vysočina). Usuzuje se tak podle Magdalenina věna – domu poblíž známého třebíčského kostela Proměnění Páně označovaného jako Jejkov. V daném čase začal Jan Amos Komenský mimo jiné psát svoje nepedagogické dílo Listové do nebe.

Život Komenského, stejně jako životy ostatních obyvatel Českého království, Moravského markrabství a dalších zemí Koruny české, zásadně změnila třicetiletá válka, která se stala zatím největším vojenským konfliktem vyvolaným na evropském kontinentu.

Třicetiletá válka vypukla 23. května 1618 tzv. druhou pražskou defenestrací (v historickém pořadí ve skutečnosti už třetí), která fakticky zahájila české stavovské protihabsburské povstání. Představitelé protestantských stavů, bouřících se proti porušování tzv. Rudolfova majestátu a proti snahám císaře Matyáše o posílení pozice katolické církve, vyhodili z okna kanceláři Pražského hradu zemské místodržící Jaroslava Bořitu z Martinic a Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka (spolu s písařem Fabriciem).

Druhá pražská defenestrace roku 1618 byla obranou protestantských českých stavů proti stále rostoucí nadvládě rodu Habsburků, omezování stavovských práv a neustálému posilování moci katolické církve na úkor protestantů. České království, v němž dosud fungovala mimořádná náboženská tolerance (potvrzená Rudolfovým majestátem r. 1609), se záhy mělo stát prvním válečným bojištěm třicetileté války.

Na počátku třicetileté války žil Komenský na panství Jana Skrbenského z Hříštitě ve Fulneku. Působil zde jako rektor sboru jednoty bratrské a pedagog zdejší školy. V tomto období rovněž založil rodinu.

„Učitelská práce a pocit osobního rodinného štěstí ho podněcovaly ke zvýšené činnosti. Zde se mu také narodili dva synové, druhého však neměl čas ani uvidět. A tak Komenský

ve Fulneku začal s plným zaujetím psát. Každou volnou chvíli věnoval svému encyklopedickému dílu a pokladu jazyka českého, práci, která dokumentovala Komenského stálou péči o jazyk.¹⁰

Za nepříliš dlouhou dobu, kterou strávil ve Fulneku (1618–1621), pokračoval Komenský ve svém vzdělávání, zejména v oblasti teologické. Vytvořil si úzký vztah ke katolické komunitě fulneckých obyvatel, jejímž útočištěm a oporou byl klášter augustiniánů.

Po porážce českého stavovského povstání na Bílé hoře (8. listopadu 1620) Komenský pod vlivem politických a náboženských poměrů, hlavně kvůli tomu, že odmítl konvertovat ke katolické víře, musel v roce 1621 opustit Fulnek, kde zanechal svoji manželku a dvě děti. Po nuceném odchodu z Fulneku ukrýval se na nejrůznějších místech tehdejších Českých zemí.

Podle pověstí, které se tradují mezi místním obyvatelstvem, se Komenský až do konce roku 1621 schovával v Oderských vrších v blízkosti hradu Vikštejna, poté v roce 1622 na žerotínském panství v okolí Velkých Losin. Sám však ve svých dílech z dané doby žádná konkrétní místa pobytu po odchodu z Fulneku nezmiňuje.

Počátkem roku 1622 postihla Jana Amose Komenského velká osobní tragédie. Manželka Magdalena a dva synové (jejichž jména se nedochovala) podlehlí morové epidemii, která v onom čase zasáhla Fulnek.

Pod tlakem politických a náboženských událostí, ale především pod vlivem drtivé osobní ztráty začal Komenský tvořit svoje filosofické spisy. Jde o díla: Truchlivý, Hlubina bezpečnosti; a později Labyrint světa a ráj srdce.

¹⁰Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 129

Počátkem roku 1623 se Jan Amos Komenský riskantně ukrýval na různých místech severní Moravy. Neustále mu hrozilo vyzrazení a perzekuce kvůli tomu, že nadále aktivně působil jako duchovní jednoty bratrské.

Roku 1623 se uchýlil na panství Karla staršího ze Žerotína v Brandýse nad Orlicí (dnes okres Ústí nad Orlicí, kraj Pardubický). Téhož roku se také dozvěděl o další katastrofě, jež se odehrála ve Fulneku. – Na fulneckém náměstí byla veřejně spálena celá Komenského knihovna, včetně některých rukopisů a náčrtů jeho vlastních děl.

V roce 1624 se Jan Amos Komenský během pobytu v Brandýse nad Orlicí seznámil se svojí druhou manželkou Marií Dorotou Cyrillovou. Nová rodina mu pomohla vyrovnat se s hlubokými psychickými traumaty z předešlého tragického životního období.

Marie Dorota Cyrillová pocházela z Třebíče, stejně jako první žena Jana Amose Komenského, jejím otcem byl Jan Cyril Třebíčský-Špalek, první biskup jednoty bratrské. S Marií Dorotou měl Jan Amos Komenský čtyři děti, tři dcery – Dorotu Kristinu, Alžbětu, Zuzanu a jednoho syna – Daniela. V manželském svazku s Marií Dorotou Cyrillovou prožil Komenský čtyřicet let.

V roce 1624 se Komenský stává čím dál významnějším osobností pronásledované jednoty bratrské. V letech 1625 – 1626 je vyslán svou církví na mnoho důležitých misí, jejichž cílem bylo především připravovat a organizovat útky členů jednoty bratrské do zahraničí a tam pak získávat politickou podporu.

Komenský se úspěšně zúčastnil záchrany žerotínské knihovny v Náměšti nad Oslavou (dnes okres Třebíč, Kraj Vysočina) a tiskárny v Kralicích nad Oslavou (dnes okres Třebíč, Kraj Vysočina), která byla zdárně přestěhována do slezské Vratislavi. Stěhování tiskárny proběhlo přes polský Zhořelec (dnes okres *Powiat Zgorzelecki*, Polsko).

Právě tam se Jan Amos Komenský seznámil se slezským prorokem a řemeslníkem Kryštofem Kotterem, s jehož pomocí se dostal poprvé do polského Lešna (dnes okres *Powiat Chojnicki*, Polsko), kde již dříve našla jednota bratrská útočiště a oporu.

Roku 1627 koncem podzimu se při svém pobytu ve východních Čechách Komenský setkal s vizionářkou Kristinou Poniatowskou.

Mladička Kristina Poniatowská trpěla závažnou duševní chorobou, která u ní údajně propukla poté, co v listopadu téhož roku spatřila nad zámek v Horní Branné padat kometu. Od té doby byla prý nadána prorockou schopností a ve stavech vytržení uměla předpovídat budoucnost. Komenský byl ke Kristině Poniatowské povolán, aby veškeré její předpovědi zdokumentoval.

Ve východních Čechách pobýval Komenský až do samého počátku roku 1628. Vše se však změnilo po vydání Obnoveného zřízení zemského, tj. nových oktrojovaných (čili panovníkem vnucených, sněmem neodsouhlasených) zemských ústav pro Čechy (z května 1627) a Moravu (z května 1628). Obnovené zřízení zemské nahradilo dosavadní stavovský systém absolutismem, země České koruny se staly dědičnými v mužské linii rodu Habsburků, katolicismus byl prohlášen za jediné povolené náboženství (katolická protireformace) a úředním zrovnoprávněním češtiny a němčiny byla de facto zahájena germanizace. Císař Ferdinand II. Habsburský se tak Obnoveným zřízením zemským rozhodl jednou provždy vyřešit české problémy v habsburský prospěch.

Po vydání Obnoveného zřízení zemského byl pobyt Jana Amose Komenského v rodné vlasti absolutně vyloučený. Komenský se proto rozhodl území Čech opustit. Před odchodem do exilu do polského Lešna se rozloučil především se svým přítelem a stoupencem svého učení Karlem starším ze Žerotína, který Komenskému dříve poskytl azyl při odchodu z Fulneku.

Dne 1. února 1628 se Jana Amos Komenský společně s Kristinou Poniatowskou, svojí rodinou a některými příznivci jednoty bratrské vydal pod vedením Jiřího Sadovského ze Sloupu na strastiplnou cestu do Polska. Konečným místem jejich putování se stalo polské Lešno, později významné středisko exulantů z řad stoupenců jednoty bratrské.

Komenský strávil v polském v Lešně během tří dlouhodobých pobytů celkem 19 let života a toto město se stalo jeho druhým domovem. Především jeho první, nejdelší pobyt v letech 1628–1641 náležel k mimořádně plodnému tvůrčímu období.

Vedle sepisování pedagogických děl a učebnic se Komenský snažil připravovat plán na restrukturalizaci soudobého školství. Zejména v díle Navržení krátké o obnově škol v Království českém jsou obsaženy významné prvky projektu na zlepšení školských podmínek v Českém království.

Komenský také doufal, že v polském Lešně najde konečně lepší podmínky pro šíření svého učení. Zpočátku ještě doufal, že se bude moci brzy vrátit z exilu zpět do Čech, a proto psal svoje díla v českém jazyce.

V téže době se také Komenský soustředil i na svoji církevní kariéru, stal se biskupem. Postupem času zaujal vysoké pozice v rámci jednoty bratrské, a v roce 1632 se dokonce stal členem představenstva a nepostradatelným článkem této církve.

Mimo jiné byl Komenský v Lešně zvolen písařem a brzy zastával i funkci zástupce rektora na zdejším gymnáziu, kde působil od svého příchodu do polského vyhnanství.

V daném období vznikla převážná většina spisů Jana Amose Komenského, v první řadě jeho díla pedagogická, jako jsou Česká didaktika, která měla původně být součástí plánovaného práce s názvem Ráj český. Obsahem Ráje českého měla být teoretická, didaktická a praktická část, jejímž úkolem bylo pomáhat při výchově a vzdělávání jak rodičům, tak pedagogům.

Komenský vytvořil v Lešně rovněž svoje stěžejní dílo Velká didaktika. Kniha byla původně psaná česky, teprve později ji Komenský přepracoval také do latinské podoby s titulem *Didactica magna*. Zároveň zahájil práci na svojí Vševědě (Pansofii).

Z polského Lešna Komenský vedl hojnou korespondenci, navazoval a udržoval svoje styky se vzdělanci celé Evropy, hlavně s nekatolíky. Jednalo se převážně o jedince, jež rozvíjeli stejné aktivity a šířili stejné názory a myšlenky jako sám Komenský.

K velkým přátelům Komenského patřil například anglický duchovní a vysoce uznávaný pedagog *John Dury*,¹¹ který usiloval o sjednocení evangelických církví, jež by navodilo mír mezi národy.

K dalším významným osobnostem, se kterými udržoval Komenský přátelské a korespondenční kontakty, byl anglický kupec a podnikatel *Samuel Hartlib*. *Samuel Hartlib* náležel k předním organizátorům vědeckého života v Anglii a svým učením velice podporoval Komenského plány na zreformování soudobého školství a ztotožňoval se i s Komenského koncepcí toho, jakým směrem by se vzdělanost měla dále ubírat.

Komenského díla, jako např. *Informatorium školy mateřské*, *Brána jazyků otevřená*, si získala věhlas v celé nekatolické Evropě. Díky tomu přicházely Komenskému postupně z různých evropských univerzit nabídky na úzkou spolupráci, on však většinu těchto příležitostí odmítal.

Teprve roku 1641 využil první nabídku na spolupráci a přijal pozvání Samuela Hartliba, dalších svých anglických příznivců a také anglického parlamentu. Uskutečnil v Anglii řetězec přednášek a se svými názory a učením vystoupil i v Královské akademii věd.

Během svého pobytu v Anglii Jan Amos Komenský sepsal rovněž jedno ze svých významných děl - *Via lucis*.

Roku 1642 vypukla v Anglii občanská válka, což vedlo k rozpadu skupiny příznivců Komenského do různých politických táborů. Válečná situace zabránila, aby v zemi došlo k realizaci zamýšlených reforem školství a vzdělanosti.

Kvůli zvyšujícímu se tlaku anglické občanské války se Komenský rozhodl Anglii opustit. Zanedlouho však dostal nové nabídky z řady jiných evropských zemí. Teprve v tuto chvíli

¹¹Psán též Durie či Duraeus. Srov. např. NOVÁK, Jan. V.; Hendrich, Josef. *Jan Amos Komenský. Jeho život a spisy*. Praha : Nákladem „Dědictví Komenského“, 1932. 722 s.

si uvědomil, že právě díky těmto příležitostem může šířit svoje myšlenky a učení v dalších evropských státech.

Po svém odchodu z Anglie roku 1642 se Komenský rozhodl navštívit Švédsko. Do Švédska byl povolán, aby zde provedl reformu soudobého školství a aby napsal pro švédské školy také některé učební materiály. V důsledku sporů s donátory i spolupracovníky nakonec učebnice požadované švédským kancléřem nevytvořil, a to ani pod mimořádně silným nátlakem svého švédského ochránce a mecenáše Louise (Ludvíka) de Geera.

Ve Švédsku Komenský pracoval na díle Nejnovější metoda jazyků a vznikla zde také část spisu Obecná porada o nápravě věcí lidských.

Roku 1648 se Komenský vrací společně se svojí těžce nemocnou manželkou Marií Dorotou Cyrillovou zpět do polského Lešna, kde působil jako biskup. Dne 26. srpna 1648 Marie Dorota, s níž Komenský strávil 24 roků společného života, v Lešně umírá. K uctění její památky složil Komenský dojemnou pohřební píseň Život náš na světě jen pouť.

Roku 1648 byl také uzavřen vestfálský mír, kterým definitivně skončila třicetiletá válka. S podepsáním vestfálského míru uhasly však veškeré naděje českých exulantů na návrat do vlasti. Rok 1648 znamenal pro Jana Amose Komenského drtivé zklamáním, jež poté vyjádřil ve spise Kšaft umírající matky jednoty bratrské. Kšaftem se Komenský rozloučil se svou rodnou zemí a církví.

Roku 1649 uzavřel Komenský v pořadí již třetí manželský svazek, a to s Janou Gajusovou, se kterou prožil následujících 21 let.

Roku 1651 přijal Komenský pozvání uherského magnáta Zikmunda Rákócziho do Blatného (Šarišského) Potoka (Sárospatak) do Sedmihradska (dnes celá západní část současného Rumunska). Zikmund Rákóczi byl mladším bratrem sedmihradského knížete Jiřího II. Rákócziho, vůdce uherských protestantských stavů. Velké popularity se však Komenský v Blatném Potoce nedočkal. Nelibost vyvolal svým odmítavým postojem především proti anglickým puritánům, ale popudil si také rektora zdejší univerzity a svého

bývalého obdivovatele Jana Tolnaie. Na panství mocného uherského velmože se Komenskému poprvé naskytla příležitost organizovat školství naprosto podle svých představ a svého přesvědčení.

Komenský měl tedy možnost poprvé si ověřit své pedagogické názory v praxi. Z plánované latinské sedmitřídni školy byly ale otevřeny pouze tři školní třídy, které se podle učebnic postupně navazující latinské jazykové výuky nazývaly Vestibulum, Janua a Atrium. Pro svoje žáky vytvořil také učebnice *Orbis pictus* (Svět v obrazech), Pravidla mravů a *Schola ludus* (Škola hrou). Posledně jmenovaným dílem Komenský s velkým úspěchem názorně demonstroval pedagogický účinek žakovských divadelních her, což se setkalo v Blatném Potoku s velkým ohlasem.

Školní divadlo bylo sice v soudobém školství a výchovném procesu standardní součástí, ale Komenský jej pojímal poněkud jinak. Soudil, že školní divadelní hry mohou pomoci k vypuzení duševní malátnosti a k povzbuzení čilosti. V tom spočíval hlavní smysl Komenského koncepce „škola hrou“.

Během svého působení v Sedmíhradsku se Komenský ocitl také v úzkém kontaktu se svým dávným přítelem z mládí Mikulášem Drábíkem, tehdy rovněž exulantem, který prostřednictvím Komenského předával Zikmundovi Rákóczimu svá prorocství o ústřední roli Sedmíhradska a Jiřího II. Rákócziho v údajně posledním a konečném boji proti habsburskému absolutismu a nadvládě.

Náhlá smrt knížete Zikmunda Rákócziho i jeho manželky oslabila pozici Komenského v Blatném Potoku. Navíc rostoucí nenávisť uherských kolegů v čele s rektorem školy Janem Tolnaiem mu natolik ztrpčovala život, že se roku 1654 rozhodl vrátit do zpět do polského Lešna.

V Lešně Komenský žil až do roku 1656. Dokončil zde svoje rozepsané dílo Pansofie (Vševěda). V této době také vydal slovník pansofických definic (Slovník věcných výměrů, potřebný pro vševědu) a Slovník české řeči.

V roce 1654 protestantské Švédsko v čele s králem Karlem X. Gustavem napadlo katolické Polsko a propukl švédsko-polský konflikt. Jan Amos Komenský při této příležitosti píše dílo Chvalořeč na Karla Gustava.

Polskému Lešnu se válečný konflikt nějakou dobu úspěšně vyhýbal, ba dokonce na ochranu města (a samotného Komenského) se zde usídlila malá švédská posádka. To pokládala část polské šlechty za zradu, a tak 27. dubna 1656 začala Lešno obléhat polská armáda, složená ze sil šlechtických i selských, a následně město vypálila. Tím bylo zničeno dlouholeté exilové centrum jednoty bratrské.

Při požáru přišel Jan Amos Komenský téměř o veškerý svůj majetek, a zejména o cenné rukopisy, na nichž pracoval celý život. Byl rád, že při požáru nezahynul sám, ani nikdo z jeho rodiny. Spisy se však Komenskému zachránit nepodařilo.

Největší katastrofu představovalo zničení celoživotního díla – slovníku Poklad jazyka českého (*Thesaurus linguae Bohemicae*), jež pokládal Komenský za svou stěžejní práci. Tento plod jeho čtyřicetiletého vědeckého úsilí byl navíc tou dobou právě připraven k vydání. Přišel také o většinu své Pansofie (Vševědy) a další spisy. Ztrátu rukopisů nesl Jan Amos Komenský velice těžce a v podstatě se z ní už nikdy nevzpamatoval.

Na pozvání svého přítele *Laurense* (Vavřince) *de Geera*, nejstaršího syna zesnulého mecenáše Louise de Geera, se Jan Amos Komenský rozhodl roku 1656 opustit zničené polské Lešno a odjel do nizozemského Amsterdamu. V amsterodamském exilu setrval Komenský následujících čtrnáct let až do své smrti.

V Amsterdamu se mohl Komenský konečně v klidu a bezpečí věnovat svým dílům. Proto také odmítl spolupráci s amsterodamskou akademií. Nejvíce se zde stýkal se svým přítelem, malířem *Rembrandtem van Rijn* a také s lékařem *Nicolaesem Tulpem*, který nemocného Komenského často navštěvoval.

„Když v lednu 1658 podpisoval předmluvu svých: *Sebraných spisů*, jež vydal maje pomoc švédského vyslance v Amsterdamě, podpisoval také věnování senátu města Amsterdamu, o němž bylo řečeno. své doby, že na něm spočívá řád celého světa. Komenský adresoval svůj dopis mimo jiné také »vladařům moří«.“¹²

Během nizozemského pobytu se Komenský svým spisem *Angelus pacis* (Anděl míru) zapojil roku 1667 do mírového jednání při anglicko-nizozemském konfliktu.

V Amsterdamu se Komenskému podařilo vydat polovinu svých prací, v první řadě gigantické dílo *Opera didactica omnia* (Veškeré spisy didaktické, celkem 43 spisů). Usilovně pracoval dále na svém „všenäpravném“ díle *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Porada obecná o nápravě věcí lidských), sestávajícím ze sedmi knih (Všeobecné probuzení, Všeobecné osvícení, Vševěda, Vševýchova, Všemluva, Všenäprava a závěrečné Všeobecné povzbuzování). I přes usilovnou práci a velkou pomoc syna Daniela zůstala ale některá díla Jana Amose Komenského nedokončena. Z Porady obecné o nápravě věcí lidských vyšla za Komenského života *Panegersia* (Všeobecné probuzení) a *Panaugia* (Všeobecné osvícení).

Zatímco vydání Komenského děl didaktických a všenäpravných mu přineslo obdiv a úctu, jeho spisy vizionářské a lpění na revelacích (prorockých zjeveních) naopak vzbudily výsměch (např. *Lux e tenebris*). Za Komenského duchovní závěť lze pokládat spis *Unum necessarium* (Jedno potřebné).

Dne 15. listopadu 1670 ve věku 78 let Jan Amos Komenský umírá po dlouhých zdravotních problémech, obklopen svými blízkými – třetí manželkou Janou Gajusovou a synem Danielem, a v přítomnosti doktora Nicolaese Tulpa.

„Smrt Jana Amose Komenského v nizozemském Amsterdamu lze chápat jako symbolickou tečku za tragédií první generace pobělohorské emigrace.“¹³

¹²Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Mladá Boleslav: 1928, s. 16

¹³Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 230

Tělo zesnulého bylo pohřbeno 22. listopadu 1670 v nenápadném kostele v blízkosti nizozemského Naardenu, který patřil valonské církevní obci. V letech 1931–1937 upravila někdejší valonský kostel, dávno už změněný a sloužící světským účelům, tehdejší Československá republika jako mauzoleum. Navzdory dalším historickým peripetiím Památník Jana Amose Komenského v Naardenu nepřestal fungovat a v současnosti je rozšířen ještě o Komenského muzeum.

Obě instituce jsou provozovány na základě mezinárodní smlouvy mezi městem Naarden, Nadací *Stichting Comenius* Naarden a Muzeem J. A. Komenského v Uherském Brodě.¹⁴

„U Komenského nenajdeme ani rysu, ani stínu po asketismu. Nejpádňější doklad tohoto tvrzení jest důkaz nepřímý: Komenský se dočkal vysokého věku, skoro osmdesátky, sedmdesáti a osmi let a .osmi měsíců. Asketové se takového věku nedočkají. Komenský byl krasavec, asketi jsou škaredí! Komenský si našel správnou životní cestu.“¹⁵

„Komenský vykládá, že vésti člověka, to jest tvora ze všech nejmistrnějšího, ale zároveň nejvrtkavějšího, vyžaduje umění nad umění.“¹⁶

1. 3 Základní životopisná data J. A. Komenského

„V životních detailech Komenského se lze jen stěží orientovat; vždyť řada monografií se v nich různí a už vůbec nevíme kde se přesně narodil; na to jak byl psavý, zanechal v tomto smyslu po sobě relevantní stopy.“¹⁷

28. března 1592 : narození Jana Amose Komenského, o místě narození se dodnes vedou spory.

1604 : „osiřel jako dvanáctiletý chlapec“¹⁸

1605 : začal Jan Amos Komenský navštěvovat strážnickou školu jednoty bratrské¹⁹

¹⁴<http://www.mjakub.cz/?idm=6>

¹⁵Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Mladá Boleslav: 1928, s. 25

¹⁶Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Mladá Boleslav: 1928, s. 4

¹⁷Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 127

¹⁸Komenský, J., A., *O sobě*, 1989, s. 27

1613 – 1614 : studuje Jan Amos Komenský na univerzitě v Heidelbergu

1614 : Jan Amos Komenský se stává pedagogem v Přerově

1616 : byl Jan Amos Komenský v Žeravicích v průběhu bratrské synody vysvěcen na kněze

1622 : umírá první žena Jana Amose Komenského Magdalena a dva synové

1624 : se Jan Amos Komenský během pobytu v Brandýse nad Orlicí seznámil se svojí druhou manželkou Marií Dorotou Cyrillovou

1625–1626 : je vyslán svou církví na mnoho důležitých misí, jejichž cílem bylo především připravovat a organizovat útoky členů jednoty bratrské do zahraničí a tam pak získávat politickou podporu

1. února 1628: se Jan Amos Komenský společně s Kristinou Poniatowskou, svojí rodinou a některými příznivci jednoty bratrské vydal pod vedením Jiřího Sadovského ze Sloupu na strastiplnou cestu do Polska. Konečným místem jejich putování se stalo polské Lešno, později významné středisko exulantů z řad stoupenců jednoty bratrské.

1632 : se Jan Amos Komenský stává členem představenstva a nepostradatelným článkem církve jednoty bratrské

1641: využil první nabídku na spolupráci a přijal pozvání Samuela Hartliba, dalších svých anglických příznivců a také anglického parlamentu. Uskutečnil v Anglii řetězec přednášek a se svými názory a učením vystoupil i v Královské akademii věd.

26. srpna 1648 : Marie Dorota, s níž Komenský strávil 24 roků společného života, v Lešně umírá.

1649 : uzavřel Jan Amos Komenský v pořadí již třetí manželský svazek, a to s Janou Gajusovou, se kterou prožil následujících 21 let.

„Roku 1656 vydal Komenský v Amsterdamě knížku s pravdivým vylíčením zkázy lešenské, Požár v Lešně, Školu-hru a mapy Moravy. Ve Frankfurtě nad Odrou vyšel jeho Lexicon ,

¹⁹Poznámka: na základě doporučení Ústavu pro jazyk český uvádím název „jednota bratrská“ (tj. historická církev „jednota Českých bratří“) v této gramatické podobě. Blíže viz Internetová jazyková příručka (online). Praha : Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. (cit. 2012-02-26). Dostupný z WWW:

□ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=jednota&Hledej=Hledej> □

latinský slovník a Brána jazyků . Na počátku roku 1656 vyšlo v Lešně kázání Komenského, nazvané Enoch, v Lipsku vydali Komenského latínsko-německý Klíč k bráně jazyků a latinské vydání Brány . “²⁰

27. dubna 1656 : vypáleno polské Lešno Při požáru přišel Jan Amos Komenský téměř o veškerý svůj majetek, a zejména o cenné rukopisy, na nichž pracoval celý život. Byl rád, že při požáru nezahynul sám, ani nikdo z jeho rodiny. Spisy se však Komenskému zachránit nepodařilo. Největší katastrofu pro Komenského představovalo zničení celoživotního díla - slovníku Poklad jazyka českého (*Thesaurus linguae Bohemicae*), jež pokládal Komenský za svou stěžejní práci. Tento plod jeho čtyřicetiletého vědeckého úsilí byl navíc tou dobou právě připraven k vydání. Přišel také o většinu své Pansofie (Vševědy) a další spisy. Ztrátu rukopisů nesl Jan Amos Komenský velice těžce a v podstatě se z ní už nikdy nevzpamatoval.

1656 : opustit zničené polské Lešno a odjel do nizozemského Amsterdamu. V amsterodamském exilu setrval Komenský následujících čtrnáct let až do své smrti.

*„Teprve **6.ledna 1670** : znovu se chápu třesoucí rukou pera a vroucně Boha vzývám, aby mne svým dobrým duchem vedl k tak umírněnému podání toho, co jest k tomuto spisu dodati, by odtud nikomu z lidí nevzešlo pohoršení, nýbrž raději utvrzení v dobrém, i mně i p. Maresiovi i jiným.Amen, svatý Bože, amen!“²¹*

1669 : „ V zimě byl opět upoután na lůžko nemocí“²²

15. listopadu 1670 : ve věku 78 let Jan Amos Komenský umírá po dlouhých zdravotních problémech, obklopen svými blízkými – třetí manželkou Janou Gajusovou a synem Danielem, a v přítomnosti doktora Nicolaese Tulpa.

22. listopadu 1670 : v nenápadném kostele v blízkosti nizozemského Naardenu, který patřil valonské církevní obci. V letech 1931–1937 upravila někdejší valonský kostel, dávno už změněný a sloužící světským účelům, tehdejší Československá republika jako

²⁰Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Mladá Boleslav: 1928, s. 16

²¹Komenský, J. A., *Vlastní životopis*, 1965, s.18

²²Komenský, J. A., *O sobě*, 1989, s. 345

mauzoleum. Navzdory dalším historickým peripetiím Památník Jana Amose Komenského v Naardenu nepřestal fungovat a v současnosti je rozšířen ještě o Komenského muzeum. Obě instituce jsou provozovány na základě mezinárodní smlouvy mezi městem Naarden, Nadací *Stichting Comenius* Naarden a Muzeem J. A. Komenského v Uherském Brodě²³

²³<http://www.mjakub.cz/?idm=6>

2. DOBA J. A. KOMENSKÉHO

V druhé kapitole méj bakalářské práce, bych se chtěla zaměřit na nelehkou dobu ve které Jan Amos Komenský žil. Bylo to především období třicetileté války (1618 – 1648) a náboženské nesvobody.

Chtěla bych také zmínit dobu před bělohorskou bitvu na Bílé hoře která se odehrála 8. listopadu 1620 a střetlo se v ní stavovské vojsko a spojené vojsko katolické ligy Habsburků. Dále bych zde chtěla popsat dobu po bělohorskou nazývanou někdy také jako období katolické protireformace a nebo také doba temna.

Dále bych také v této kapitole chtěla zmínit Jan Amose Komenského a jednotu bratrskou. Jan Amos Komenský je s jednotou bratrskou velice úzce spjat a je považován za jednoho z nejvýznamnějších členů jednoty bratrské. Ve školských zařízeních jednoty bratrské se nejprve vzdělával, a později zde působil jako pedagog.

2. 1 Bitva na Bílé hoře

Období před bitvou na Bílé hoře:

Od doby Jana Husa, stále vzrůstal počet nekatolického obyvatelstva takzvaných evangeliků v českých zemí. Se stále větší počtem přibývajících nekatolicky smýšlejících obyvatel, vzrůstala míra škodlivosti a nenávisti ze strany katolických věřících obyvatel vůči nekatolickým věřícím.

Proto si evangeličtí stavové v českých zemí vybojovali roku 1575 za vlády krále Maxmiliána, volební právo, které spočívalo v tom, že si nekatolická vrstva obyvatel, mohla zvolit patnáct defensorů (obránce, ochránce), kteří by řešili narůstající problémy a hájili práva evangelického obyvatelstva.

Roku 1617 za vlády Matyáše, byl z důvodu bezdětnosti, krále Matyáše zvolen nástupcem Ferdinand Štýrský, který byl přijat českými stavy a vystupoval pod jménem Ferdinand II..

Nový panovník Ferdinand II., ovšem vyvolával veliké obavy v řadách evangelicky smýšlejícího obyvatelstva, protože velmi podporoval a napomáhal rozvoji katolické církve v Českých zemích.

Jak se již dalo předpokládat obava, evangelicky věřícího obyvatelstva se naplnil a katolická vrstva obyvatel, se začala cítit velice silná, čemuž velice napomohla podpora nového nástupce Ferdinanda II. Což mělo za následek, že evangelická víra byla velice potíraná a znevažovaná, takovým způsobem, že ani zvolených patnáct defensorů nedokázalo tlaku ze strany katolického obyvatelstva čelit.

Defensoři tedy svolali na pátého března roku 1618 do Prahy sjezd protestantských stavů, ve kterém se snažili vytknout a napravit současný náboženský problém a náboženský stav společnosti. Náboženský problém se dotýkal na straně náboženské svobody a majetku, zejména evangelicky smýšlejících obyvatel.

Z tohoto sjezdu, ovšem vypramenili další a další problémy a neshody a česká protestantská nebo-li také česká protestantská liga se 23. května roku 1618 vydává na cestu na pražský hrad, pod vedením Jindřicha Matyáše Thurmena za místodržícími, kteří zastupovali krále Ferdinanda II. Dva ze zúčastněných místodržících katolického vyznání Jaroslava Bořitu z Martinic a Viléma Slavatu a písaře Filipa Fabricia, poté vyhodili z oken pražské královské kanceláře. Pánové padli do hnoje, který byl pod okny pražské královské kanceláře a díky tomu, neutrpěli žádná poranění. Oni jako věřící si to ovšem vykládali, jako to že je zachránila Panna Marie. Tato událost byla v historii označena jako třetí pražská defenestrace

(první pražská defenestrace byla roku 1419 zahájila husitskou revoluci, která zásadním způsobem proměnila tvářnost českého pozdně středověkého státu. Svržením několika konšelů a dalších úředníků z oken Novoměstské radnice vyvrcholil odpor pražské husitské obce proti kompromisní politice Václava IV., zprvu sympatizujícího s reformním hnutím, posléze však ustupujícího nevybíravému tlaku papežství i římského a uherského krále Zikmunda Lucemburského. Na scénu velkých dějin vkročily s revolučním výbuchem, jehož příčiny i pozadí kniha v překvapivých souvislostech objasňuje, nejen výrazné osobnosti Jana Žižky a Jana Želivského, ale také celá plejáda pozoruhodných, leč neprávem zapomenutých lidí. Průběhem i symbolikou inspirovala první pražská defenestrace

politické převraty v letech 1483 a 1618 a jako pojem zakotvila hluboko v českém historickém vědomí.²⁴, druhá pražská defenestrace proběhla 24. září 1483, za vlády krále Vladislava Jagellonského, při bouřích pražského obyvatelstva vlivem sporů mezi kališníky a katolíky²⁵).

Stavové poté zvolili vládu třiceti direktorů (deset pánů, deset měšťanů a deset rytířů). Ke stavovskému povstání se později připojovali další části království, Lužice Horní i Dolní, později Morava i Slezsko.

Roku 1619 umírá král Matyáš a následkem jeho úmrtí byl sesazen z trůnu jím dosazený Ferdinand II. a na jeho místo byl dosazen Fridrich Falcký, někdy také nazýván jako Zimní král. S korunovací Fridricha Falckého ovšem nastali nepokoje z řad Habsburské monarchie, která sesazením Ferdinanda II. z trůnu přišla o moc. Habsburkové se ovšem svojí moci nechtěli vzdát a tak se v Zemích koruny české začalo válčit.

Touto událostí začalo otevřené povstání českých nekatolických stavů proti habsburské nadvládě a posléze třicetiletá válka, která měla tři fáze a probíhala do roku 1648, kdy byla ukončena podpisem vestfálského míru.

Bitva na Bílé hoře :

Na podzim roku 1620 do Zemích koruny české vstoupily velice silné katolické vojenské oddíly a spojená vojska katolické ligy a Habsburků.

Následkem v pádu vojsk došlo ke střetnutí 8. listopadu roku 1620 na Bílé hoře. Bitva začala krátce po dvanácté hodině odpolední a trvala velice krátkou dobu necelé dvě hodiny. Z počátku se bitva odehrávala překvapivě vyrovnaně, posléze ale začalo stavovské vojsko ustupovat a následně v boji utrpělo drtivou porážku.

²⁴Čornej, P., 30. 7. 1419 – První pražská defenestrace : krvavá neděle uprostřed léta, Praha : Havran, 2010

²⁵Čornej, P., a kolektiv; Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001.

K překvapivě krátké době, po kterou se bitva na Bílé hoře konala, zůstali následkem boje velké oběti na životě, zahynulo zde „bezmála 2000 mužů.“²⁶ Následkem prohraného boje opouští Fridrich Falcký České království a na trůn se opět dostává Ferdinand II.

„Půlhodinová listopadová bitva byla pak počátkem třicetileté války, která přerostla ve válku evropskou.“²⁷

2. 2 Doba pobělohorská (Období katolické protireformace)

Po prohrané bitvě na Bílé Hoře bylo „na Komenského, jako představitele protitřímsky a protihabsbursky zaměřené bratrské jednoty, byl vydán zatýkací mandát, a tak bělohorská porážka krutě narušila celý jeho další život.“²⁸ Pro Jana Amose Komenského tímto zatýkačem začíná období neustálého útěku a ukrývání se, aby si zachránil svůj život.

Po bitvě na Bílé Hoře vzdaly se Čechy Ferdinandovi II. na milost a nemilost. Karel z Lichtenštejna, jemuž panovníkem správa království byla svěřena, nepodnikl proti vůdcům povstání ničeho. Teprve, když se skoro upevnilo mínění, že milostí královou dostane se náčelníkům odboje odpuštění, byli 20. února 1621 tito mimo nadání zatčeni a zvláštním soudem všichni (počtem 45) pokutováni pak ztrátou statku a 27 z nich i ztrátou života.

„Dne 21. června 1621 bylo na lešení pře staroměstskou radnicí popraveno 27 českých pánů, druhého dne pak jiní účastníci mrskáním, vězením apod. tresty stiženi. Hlavy dvanácti předních odsouzenců byly v koších vystaveny na cimbuří staroměstské mostecké věže s rukou Šlikovou a jazykem mistra Jesenia. Hlavy tyto zůstaly zde po deset roků.“²⁹

²⁶ Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 211

²⁷ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 129

²⁸ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 130

²⁹ *Bílá Hora : Almanach*. Praha : Družstvo Máje, 1905. s. 35

²⁹ Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001.s. 233

Mezi popravenými, byli také Václav Bundovec z Budova a hudební skladatel Kryštof Harant z Polžic. Povstalce soudil mimořádný soud v čele s knížetem Karlem z Lichtenštejna, který byl nazýván „*krvavý*“. Následkem soudu následovaly velice rozsáhlé konfiskace majetků odsouzených povstalců.

Na rozsáhlých konfiskacích se velmi obohatila katolická církev a šlechta, především Albrecht z Valdštejna, který dosáhl také velkého majetku při měnové reformě, která spočívala v znehodnocování měny.

10. května roku 1627, bylo pro Čechy vydáno Obnovené zřízení zemské, které vydal Ferdinand II. pro Moravu začalo platit až 10. května roku 1628. Obnovené zřízení zemské bylo vydáno jako nová ústava ovšem jako tzv. Oktrojovaná ústava (byla vydána bez souhlasu sněmu, pouze se souhlasem panovníka) a platilo až do roku 1848.

Obnovené zřízení zemské, obsahovalo především dědičnost trůnu pro Habsburský rod až po vymření posledního následovníka mužského pohlaví nebo-li tzv. vymření po meči. Ústava také povolovala pouze vyznání katolické víry a opět zrovnoprávnila český a německý jazyk na našem území a povolovala absolutismus.

„Znění vestfálských mírových smluv jen potvrdilo katolicismus jako jediné přípustné vyznání v Čechách a na Moravě.“³⁰

Poddaní obyvatelé museli na podmínky přistoupit, neměli na výběr a svobodní mohli svoji vlast opustit.

„I když neznáme přesné počty lidí, kteří byli donuceni po Bílé hoře odejít do exilu, šlo o tisíce rodin. Jejich tragédie byla o to hlubší, že mnozí se potýkali v cizině s nepříznivými materiálními i duchovními podmínkami, takže se někteří raději rozhodli pro potupný návrat domů.“³¹

³¹Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 233

„Jako první museli zemi opustit nekatoličtí kněží, další přísná opatření směřovala proti obyvatelům královských měst, která byla v podstatě bezprostředním panovníkovým vlastnictvím.“³²

„Jan Amos Komenský patří bezesporu mezi naše nejvýznamnější emigranty, kteří po bělohorské porážce museli pro víru opustit svou zemi.“³³ „Nejpozději se zkázy jiného vyznání začalo v letech 1627 až 1628 uplatňovat vůči šlechtě.“³⁴

Následkem Obnoveného zřízení zemského, je toto období v českých dějinách nazýváno jako Doba temna dobu popisuje ve svém díle Alois Jirásek. Lidé žili v bídě, společnost byla sužovaná častými epidemiemi. S dobou temna je také velmi spojovaná osoba Antonína Koniáše, který páčil knihy.

2. 3 J. A. Komenský a jednota bratrská

Vznik jednoty bratrské:

Jednota bratrská, byla založena v období husitských válek na našem území, velmi krátce před nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn roku 1457 Bratrem Řehořem v Kunvaldu (Severovýchodní Čechy).

„Dne 26. března 1467 se zrodila jednota bratrská jako svébytná křesťanská církev, zcela nezávislá na církvi katolické a kališnické.“³⁵

Jednota bratrská – „*UNITAS FRATRUM*“³⁶, někdy také uváděná jako Moravská církev, byla velice ovlivněna myšlením Petra Chelčického. Jednota bratrská zdůrazňovala tři ideály, které se promítali v jejich myšlenkách což jsou: víra, naděje a láska. Hlavní představitelé Jednoty bratrské byli: Jan Augusta, Lukáš Pražský, Jan Amos Komenský, Jan Blahoslav.

³²Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 233

³³Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 233

³⁴Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 233

³⁵Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 156

³⁶<http://www.jbcr.info/index.php?str=10&tp=1#stara>

Členové jednoty se stávali v drtivé většině lidé žijící na venkově, drobní řemeslníci, „*nechyběli ale ani nižší šlechtici, pokud se ovšem vzdali výkonu soudní moci.*“³⁷

Nižší šlechta musela tento krok učinit z důvodu, že členové jednoty mohou dělat pouze takové věci, které jedinec potřebuje bez podmíněně ke svému přežití, jiné věci jako bylo např. obohacování se a jiné obchodování, bylo v rozporu s přesvědčením jednoty. „*Přísný život, odprosy od všeho, co zavánělo hříchem, byl v bratrských obcích samozřejmostí.*“³⁸

Díky politickým následkům, které nastali po bitvě na Bílé hoře a následné náboženské nesvobodě, byla Jednotě bratrské znemožněna existence. Mnoho příznivců Jednoty bratrské odchází do exilu, kde nadále tvoří svoje díla a povzbuzují ze zahraničí, příznivce, kteří zůstali nadále působit v Čechách.

Jedním z nejznámějších exulantů a členů Jednoty bratrské byla Jan Amos Komenský, kterého Jednota bratrská provázela téměř celým životem.

Jan Amos Komenský a jednota bratrská:

„*V osobě tohoto učence se také uzavírá vývoj původní jednoty bratrské, jejímž posledním seniorem byl právě Komenský.*“³⁹

Jan Amos Komenský, byl jedním z nejvýznamnějších členů a představitelů jednoty bratrské.

„*Komenský vyšel z jednoty českých bratří a ta také nebyla asketická, ona také nemořila těla, nepopírala tělesné stránky. V jejich Dekretech - vydal je dr. Gindely - nalezneme doklady o' správných názorech, které opatrovala jednota od, počátku svého života. jednota - příkladem - dala tisknouti velmi dobrou knihu o pomoci rodičkám - podnět k vydání vyšel z MI. Boleslavě -; stalo se to roku 1519, kdy v literatuře evropské,- marně byste se sháněli po díle podobném a jest zajímavo, že nebratrští a pozdější vydavatelé tohoto díla znešvařovali původní vydání pověrami.*“⁴⁰

³⁷Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 159

³⁸Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 159

³⁹Čornej, P., a kolektiv; *Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách*, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s. 230

⁴⁰Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Boleslav, 1928, s. 24

V roce 1605 začal Jan Amos Komenský navštěvovat strážnickou školu jednoty bratrské, kde získal základy svého vzdělání.

Na vyšší stupeň školy jednoty bratrské chodil Jan Amos Komenský v Přerově kde získal zejména mimořádně kvalitní výuky a znalosti latinského jazyka, a to pod dohledem a vedením pedagoga Tomáše Dubiny.

Po studiu na univerzitách v Německu, které Jan Amos Komenský úspěšně zakončil teologickou disputací a se začínal připravovat na kněžskou kariéru v rámci jednoty bratrské.

Díky náboženské nesvobodě, která na našem území byla po bitvě na Bílé hoře roku 1628 Jana Amos Komenský odchází do exilu, kde nadále tvoří a podporuje příznivce jednoty bratrské v Čechách.

„Komenský se vzdaloval hloubání o otázkách bohosloveckých, ne že by nebyl bohoslovec, ne, vždyť jej současníci jeho prohlásili za bohoslovce vynikajícího, ale větší důraz kladl na každodenní život. Byl označen za chiliastu, jako by věřil, že v krátké době vrátí se tělesný Kristus mezi lidi. Co je pravda? Teprve na sklonku svého života Komenský prohlásil: »již v mladosti své slyšel jsem o tomto učení, ale za celý život nenapsal jsem o něm slova. Chcete-li říci, že jsou lidé, kteří věří, že nastanou lepší poměry mezi lidmi, že lidé přestanou býti křesťany - to jest lidmi - jenom podle mluvení, a budou jimi podle skutků, potom jsem chiliast.« Komenský se rozcházel také s některými vůdci z jednoty a musel obhajovati svých názorů houževnatě, neměl proti sobě odpůrce ledajaké, ale obhájil se, obhájil také svých názoru. Čím vysvětlíme, že se někteří staví proti Komenskému? Protože ho poznali kuse a jednostranně, že pochodeň jeho považovali za světlo tak všední jako světla ostatní.“⁴¹

⁴¹Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Mladá Boleslav, 1928, s. 26

3. DÍLO J. A. KOMENSKÉHO

Ve třetí kapitole jsem velice stručně popsala dílo Jana Amose Komenského. Zaměřila jsme se na díla pedagogická jako je Didaktika, Brána jazyků otevřená a další pedagogická díla.

Také jsem zmínila Komenského díla nepedagogického charakteru, což jsou převážně spisy filozofického a teologického charakteru.

„V naší současnosti vědci evidují 174 dochovaných prací, jejichž autorem je skutečně Komenský.“⁴²

Jan Amos Komenský je významným představitelem exilové literatury 17. století v české literatuře. Je považován za zakladatele pedagogiky. *„Jeho pedagogické práce jsou proloženy teologickými, sociálními a politickými díly.“⁴³*

Svoje díla psal česky ale také latinsky. Některá díla Jana Amose Komenského jsou vydána, také v zahraničí.

„Ani dnes nenalezneme autora, který by vydal jednom roce třináct knih!“⁴⁴

Filozofické i pedagogické spisy Jana Amose Komenského vyjadřují především myšlenku, bratrství mezi lidmi a mír. Ve svých spisech Jan Amos Komenský poukazoval především na vzdělání od nejtělejšího věku dětí. Věřil, že dobrým vzděláním a výchovou se lidé přemění a stanou se lepšími.

„Některá díla Komenského nebyla určena pro knihkupecký trh; byly to tisky soukromé. Jiných knih, jež nemusely být schovávány, bylo tištěno dvě, tři, čtyři výtisky, protože čtenářů, Čechu ubývalo. Čím byl Komenský starší, tím méně přicházelo k němu krajanů; a ti, co přišli, zapomínali jazyk mateřský. Třetí pokolení vyhnanců českých už neumělo

⁴²Čornej, P. a kolektiv; Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách, Praha : Reader's Digest Výběr, 2001. s.232

⁴³Polišenský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 37

⁴⁴Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Bolešlav, 1928, s. 17

česky. Ke Komenskému přicházeli studenti o podporu a Komenský si poznamenával lítostivě, že už česky neumějí. Komenský zřídil v Amsterdamu českou knih tiskárnu, ale tiskli tam jenom nepatrný počet českých knížek; oněch »dvanáct apoštolů«, oněch dvanáct knížek, určených pro vyhnance a pro ty, »kteří seděli v temnotách spuštění«, mělo tak málo výtisku, že dnes není vlastně divu, nacházíme-li jich málo. Ba, jest se vlastně diviti, že je ještě tu a tam nalezneme. Je pravda, že některé knížky Komenského byly přetiskovány. Ale bylo jich málo. Potom sluší zdůrazniti, že přetiskovali jen ta díla Komenského; která mluví ke čtenáři řečí nejsrozumitelnější, řečí obrazů, řečí vyprávěcí.⁴⁵

Pedagogické spisy jako je Svět v obrazech a Brána jazyků otevřená byly v době vydání velice uznávanou literaturou.

„O životě a díle J. A. Komenského existuje dnes již celý vědní obor - komeniologie. Jen seznam knižních publikací s touto tematikou za léta 1945-82 přesahuje sto stran.“⁴⁶

„Ve spisech Komenského setkáváme se často s autobiografickými vzpomínkami, které nás poučují nejen o osudech ale i o duši svého velkého původce. Před více než třiceti lety začal tato autobiografická místa sbírat a chronologicky sestavovati J.Kvačala, a právě opět Kvačalovi přálo štěstí, že před desíti lety objevil nový zdroj vzpomínek, zdroj tak bohatý, že tu lze právem mluvit o vlastním životopise Komenského. Pramenem tímto jsou zbytky spisu "Continuatio admonitionis fraternae" etc. (Pokračování v bratrském napominání atd.).“⁴⁷

3. 1 Díla pedagogická

Jan Amos Komenský se snažil ve svých pedagogických dílech, srozumitelně odpovědět na veškeré základní otázky, týkající se pedagogiky, dané doby.

⁴⁵Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Boleslav, 1928, s. 7

⁴⁶<http://www.libri.cz/databaze/kdo18/search.php?zp=3&name=KOMENSK%DD+JAN+AMOS>

⁴⁷Zprávu o tomto nálezu podal J. Kvačala: Die letzten autobiographischen Aufzeichnungen des Comenius, Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts, III., 1913, str. 1 n., J. Reber: Eine neu aufgefundene Schrift des Comenius (Monatshefte der Comenius Gesellschaft, XXII., 1913, str. 227. n.) a Novák, J., V., *Nové zprávy o Komenském dle jeho vlastních vzpomínek*. Pedag. rozhledy, XXVI, 1913, str. 673, 785.

Mezi bezesporu nejvýznamnější pedagogická díla Jana Amose Komenského, patří dílo Velká didaktika, které Jan Amos Komenský tvořil od roku 1627 – 1638 v Lešně. Kniha byla původně psaná česky až později ji začal Jana Amos Komenský přepracovávat do latinské podoby a roku 1657 bylo dílo vydané pod názvem Didactica magna.

„Svou Didaktiku psal Komenský česky, psal ji pro svůj národ. V nynější své formě pochází z Lešna a nejpozdější datum, které v České didaktice čteme, je rok 1632 (kapitola XXVIII). Můžeme se domnívat, že Česká didaktika byla již toho roku hotová. Český text Didaktiky nebyl dosti přístupný ani Polákům, mezi nimiž Komenský pracoval. Proto začal Komenský brzy pomýšlet na latinský překlad. Z úvodu německého vydání Informatoria (r. 1633) a z korespondence Komenského vidíme, že již roku 1633 začínal překládat svou Didaktiku do latiny. V pozdravu čtenářům, z něhož jsme výše přeložili delší část, prohlašuje Komenský, že k překladu do latiny došlo roku 1638, když byl pozván do Švédska k opravě škol. Komenský slíbil místo sebe jen své rady, a potřeboval tedy Didaktiku v latinském znění. Můžeme se domnívat, že v překládání Didaktiky byla dvě období, počáteční z roku 1633 a dokončení k roku 1638. Poněvadž podstatnější odchylky od České didaktiky vidíme teprve v posledních partiích, mohli bychom se domnívat, že tento různý způsob zpracování souvisí s různou dobou překládání. Pak bychom do druhého období zařadili část asi od kapitoly XX.“⁴⁸

„Sláva Komenského u současníků spočívala na jeho nové metodě jazykového vyučování; tehdejší uznání Didaktiky zcela mizí před uznáním, kterého se dostalo Bráně. Ale v klasických postavách si každá doba najde něco svého, a tak jsou klasické postavy světových literatur živý do jisté míry jako Prometeové, stále ukazující jinou tvář. Pro nás dnes není Komenský Komenským Brány jazyků, nýbrž Komenským Didaktiky a Informatoria.“⁴⁹

⁴⁸Krejčí, A., *Jana Amose Komenského Didaktika velká*, Brno: 1948, s.5

⁴⁹Krejčí, A., *Jana Amose Komenského Didaktika velká*, Brno: 1948, s. 6

„Didaktika předstihla svou dobu tak, že se mohla své doby zdáti utopií. Ani Komenský, když sám v praxi přistupoval k reformě školské, zejména v Šarišském Potoku, nemohl provádět svůj původní plán Didaktiky; doba žádala na Komenském hlavně lepší vyučování latině, a tak se podařilo Komenskému zřídit v Potoku podle svých plánů jen tři třídy, v podstatě třídy učení jazykového. Didaktika předstihla svou dobu hlavně svým demokratickým rázem, požadavkem všeobecného vzdělání pro všechny bez rozdílu. Po této stránce mohla na Didaktiku navázat teprve doba, kdy se upevňovala veliká vymoženost kulturní, školství národní. Tak teprve v 19. století přišla doba Didaktiky. U nás ji vítá Palacký. Klade Didaktiku mezi spisy, které »jsou skladové pravdy nepřehraní«, a shledává, že by Didaktika mohla přinést ještě mnoho dobrého, kdybychom ji pilně četli a brali si k srdci její učení, přednášené s řídkou jasností, důkladností a úplností.“⁵⁰

„Nyní si ceníme na Didaktice zejména skvělé vystižení sociální funkce výchovy, již každý člověk i všechno lidstvo má být přivedeno k pravému lidskému životu. Vážíme si demokratičnosti jejích školských plánů a požadavku v podstatě též demokratického, aby každý mohl dojít vzdělání jazykem mateřským. Oceňujeme praktičnost a životnost rad Komenského, zejména jeho doporučování názornosti ve vyučování a samočinnosti žactva, přisvědčujeme jeho požadavku školy životu blízké a radostné a těšíme se ze skvělé formulace, v níž nám předkládá své rady. Svou Didaktikou není Komenský jen velikým mužem minulosti, nýbrž také mužem přítomnosti.“⁵¹

Dalším dílem, které patří mezi pedagogické spisy Jana Amose Komenského, je dílo Brána jazyků otevřená, dílo bylo vydáno roku 1631 v českém jazyce někdy také uváděn název Dveře jazyků otevřené. Dílo Bylo v Čechách považováno několik roků za ztracené.

„1629-1631. *Janua linguarum reserata*.

Terminus post quem jest rok 1629, o němž mluví Komenský v předmluvě, Předmluva podepsána 4. března 1631. - Přehled různých větví přečetných vydání Brány podal

⁵⁰Krejčí, A., *Jana Amose Komenského Didaktika velká*, Brno: 1948, s. 7

⁵¹Krejčí, A., *Jana Amose Komenského Didaktika velká*, Brno: 1948, s. 7

*Kvačala, Die paedagogische Reformdes Comenius in Deutschland, II. str. 171. n. Výtisk prvního vydání v městské knihovně v Žitavě. České vydání v Lešně 1633. Upravovaný text otiskl Šmaha v České škole, XV, 1893. Text Brány, otištěný v Urbánkově Bibliotéce pedagogické, není z prvního českého vydání, tehdy neznámého, nýbrž z pražského vydání roku 1716. Původní výtisk české Brány z roku 1633 jest v městské knihovně žitavské.*⁵²

Roku 1633 bylo dílo přepracované do latinské podoby pod názvem *Janua lingvarum reserata* nebo je také možné setkat se s názvem *Janua linguarum reserata*.

„Kniha Brána jazyků, janua linguarum, podávala tisíc vzorných a nejčastěji užívaných vět latinských spolu s jich překladem do němčiny, případně do jiného jazyka. Ještě jsou známa až pětijazyčná vydání tohoto díla.“⁵³

Roku 1656 bylo dílo přeloženo také do anglického jazyka a později do mnoha dalších.

„U nás je Komenský vzácný také proto, že jeho filosofická díla nebyla nikdy ve století sedmnáctém a osmnáctém tištěna v tiskárně zřízené na půdě české. Ony učebnice latiny - Brána latinsko-česká a Brána latinsko- německo - česká - byly tištěny na zapřenou. To jest: Pražská knihtiskárna jesuitská, kdež tiskli tuto knížku, neuvádí nikdy plného jména autorova, nýbrž toliko začáteční písmena.“⁵⁴

Dalším dílem Jana Amose Komenského, které je třeba zmínit je pedagogický spis *Obecná porada o nápravě věcí lidských*.

„1645-1670. De rerum humanarum emendatione consultatio catholica ad genus humanum, ante alias vero ad eruditos, religiosos, potentes Europae. První dvě části, Panaugia a Panegersia, a patrně i obsáhlá předmluva, dány byly do tisku 1656 záhy po příchodu Komenského do Amsterdamu. Viz Continuatio admonitionis, § 122. - Snad z tohoto tisku (novým zlomením z dvousloupcové sazby foliové?) pochází osmerkové vydání právě uvedených částí bez místa a roku pod názvem v tele tohoto odstavce uvedeným. Výtisk v urny. knihovně pražské. - Celý materiál konzultace přinesl Justus Docemius do Halle,

⁵²Novák, J. V., *Soupis prací Komenského*, Praha: 1932, s. 4, 5

⁵³Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Bolešlav: 1928, s. 17

⁵⁴Vonka R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Bolešlav: 1928, s. 7

kdež pod stejným názvem, jak výše uveden, vytištěna jen předmluva a Panegersia. Výtisk v knihovně Národního musea. – Překlad Šmahův: O nápravě věcí lidských porady obecné část první, Panegersia. Část druhá, Panaugia. Bibl. pedagog. klasiků, sv. VIII., Přerov 1888. - Jakýsi rukopis Panegersie jest v Britském museu. Str. 609. a 667.⁵⁵

Obecná porada o nápravě věcí lidských vznikala od roku 1645 do roku 1670, kdy Jan Amos Komenský umírá a dílo se stává nedokončené. Originální latinský název zní *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*. Součástí díla jsou také spisy *Pansofia* (třetí část) a *Pampedia* (čtvrtá část) , ve kterých se projevují prvky sociální pedagogiky.

„ *Přehled Světa lidské dovednosti:*

I. Co je svět lidské dovednosti a jaké jsou jeho principy jeho stavitelce

DOVEDNOSTI

II. O dovednosti, je se uměle zabývat principy těles, tj. látkou, duchem a ohněm, dále pak živly

III. O dovednosti, je se uměle zabývat povětrnostními jevy a nerosty

IV. O dovednosti, je se uměle zabývat rostlinami

V. O dovednosti, je se uměle zabývat živočichy

VI. O dovednosti, jak ovládat lidskou přirozenost vzhledem k tělu a duši

VII. O dovednostech zabývajících se případy věcí

VIII. O dokonalosti světa lidské dovednosti a o nedostacích a zrudách, které se zde vyskytují

IX. O řízení světa lidské dovednosti a o zániku dovedností⁵⁶

Další pedagogická díla Jana Amose Komenského jsou :

Sebrané pedagogické spisy latinsky *Opera didactica omnia*, Divadlo světa latinsky *Theatrum universitatis zrum*, Navrzení krátké o obnovení škol v Království Českém,

⁵⁵ Novák, J. V., *Soupis prací Komenského*, Praha: 1932, s. 11

⁵⁶ Komenský, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských II svazek*, Praha: 1992, s. 13

Informatorium školy mateřské, Svět v obrazech latinsky Orbis pictus, Nejnovější metoda jazyků, Škola na jevišti, Grammatica latina

3. 2 Díla nepedagogická

„Vzácnými staly se i učebnice jazyků, psané Komenským. Ještě vzácnějšími byly filosofické a politické spisy Komenského.“⁵⁷

Díla nepedagogická jsou spisy často ovlivněné působením Jana Amose Komenského v Jednotě bratrské. Jsou to převážně spisy filozofické a spisy teologické, psané česky i latinsky. V dílech se také velice často vyskytuje osud a životní události, které v průběhu života, Jana Amose Komenského potkávají.

„Ještě nikdo se nepostavil proti Labyrintu světa, ještě nikdo této perly českého jazyka neodsoudil pro její uměleckou stránku. Ale velmi často se proti tomu dílu ozvaly hlasy, že prý je to škarohlídství, že se v Labyrintu Komenský dívá příliš chmurně na svět a že prý je s to vočkovati do duše českého čtenáře pesimism, pohrdání světem a sklon k asketismu.“⁵⁸

Mezi nepedagogická díla Jana Amose Komenského lze řadit, především náboženské a filozofické spisy jako jsou :

Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Listové do nebe, Truchlivý, Jedno potřebné latinsky Unum necessarium, Kšaft umírající matky jednoty bratrské, Labyrint světa a ráj srdce, Hlubina bezpečnosti, Anděl míru latinsky Angelu pacis, Kancionál, Moudrost starých Čechů, Předchůdce vševědy latinsky Prodromus Pansophiae, Poklad jazyka českého

⁵⁷Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Bolešlav: 1928, s. 6

⁵⁸Vonka, R. J., *Pochodeň Komenského*, Malá Bolešlav: 1928, s. 24

4. SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V DÍLE J. A. KOMENSKÉHO

Ve čtvrté kapitole mojí bakalářské práce jsme se snažila zaměřit na sociální pedagogiku v díle Jana Amose Komenského, hlavní pedagogické názory Jana Amose Komenského, školskou organizaci, kterou Komenský navrhoval. Dále bych se chtěla zmínit o všeobecném předmětu sociální pedagogiky, prvky sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského, cíl sociální pedagogiky a vychovatelský odkaz, který dnešní době Jan Amos Komenský zanechal.

4. 1 Hlavní pedagogické názory J. A. Komenského

Jan Amos Komenský, velice oceňoval význam a důležitost výchovy a vzdělání všeobecně. Dle Komenského by měl být vzděláván a vychováván každý jedinec a může být jakkoliv nepřizpůsobivý, každý jedinec, se dá do nějaké míry alespoň částečně vychovat. Komenský tvrdí, že vzdělání by mělo být umožněno všem i těm, „*kteří se zdáli být od přírody hloupí a tupí.*“⁵⁹

Jan Amos Komenský tímto chtěl odstranit problémy a nástrahy, tak aby bylo možné, dopřát jakémukoliv jedinci plný rozvoj i když si byl od prvopočátku vědom faktu, že výsledky nebudou u všech stejné. V těchto pedagogických názorech lze sledovat spojitost Jana Amose Komenského se sociální pedagogikou, která v jeho době ještě nebyla uznána jako samostatný vědní obor.

Dále je třeba velice upozornit na to, „*že se Komenský opíral o suverenitu lidského poznání, která byla vyjádřena Baconovou tezí, že vědění je moc.*“⁶⁰

Z toho také vyplívá, že „*základními principy jeho výchovné koncepce byl univerzalizmus, demokratizmus a jednotnost.*“⁶¹

Jan Amos Komenský dále prosazuje teorii, aby bylo jedinci umožněno přirozeného rozvoje a odmítá násilnou formu učení, což se v jeho době velice často praktikovalo. Z toho

⁵⁹ Polišínský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 44

⁶⁰ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 134

⁶¹ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 134

vyplývá, že by bylo „nespravedlivé vytýkat Komenskému maximalismus, neboť jeho idea školy vševědné neznamena učít doslova všemu, ale jen všemu potřebnému.“⁶²

Komenský dále, také velice odsuzoval, když se praktikovalo to, „že když se lidé příliš naplňují a přecpávají kouskovitostí, dostávají z toho na jedné straně nadbytek věcí zbytečných, na druhé straně nedostatek potřebných“⁶³ z toho lze usuzovat, že je velice nutný výběr a posloupnost vzdělání.

V době Jana Amose Komenského byla latina hlavním vyučovacím jazykem, kde se především praktikovalo učení slovo od slova a poté po paměti odříkat.

Jan Amos Komenský byl ovšem velice nespokojen s pojetím výuky v té době a „připadl na to, že studium latiny je možno spojit se studiem věcí a uplatnil tuto myšlenku v Bráně jazyků otevřeně.“⁶⁴

Brána jazyků otevřená nebo-li „*Janua linguarum reserata*“⁶⁵, je považována za menší encyklopedický svazek, ve kterém je obsaženo veškeré učení a je napsána tak, aby v ní byla obsažena podstata a základ, latinského i českého jazyka. Brána jazyků byla ve své době velice oblíbené dílo, které se mohlo stavět ve své rozšířenosti a oblíbenosti na roveň Bible svaté.

Komenský, také výrazně odsuzuje tělesné tresty, které byly udělovány za neznalost látky ale redukci nekázně do určité míry, tělesnými tresty eliminovat neodsuzuje z čehož vyplývá, že Jan Amos Komenský také mimo jiné klade důraz také především na kázeň a snažil se docílit, aby pro žáky byla škola hrou.

Jan Amos Komenský dále, také klade důraz na techniku vyučování.

⁶² Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 158

⁶³ Polišínský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 40

⁶⁴ Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 157

⁶⁵ Novák, J. V., *Soupis prací Komenského*, Praha: 1932, s. 4

„Komenského důraz na správnou a účinnou metodu je motivován jeho humanitně-demokratickým krédem, že je nutno všechny všemu naučiti.“⁶⁶

Aby bylo vyučování správné, záleží na těchto bodech, které Jan Amos Komenský nazval : „Užitek umění didaktického“ podstata didaktického užitku vychází především z těchto sedmi bodů :

„1. Rodičům, kteří dosud bývali obyčejně v nejistotě, čeho se mohou nadíti od svých dětí. Najímali učitele, prosili je, nakloňovali si je dary, také je střídali, právě tak často nadarmo jako s nějakým užitkem. A však bude-li metoda vyučovací přivedena až k neklamné jistotě, nebude možno, aby se nedostavil vždy s pomocí Boží doufaný výsledek.

2. Učitelům, z nichž většina vůbec neznala umění vyučovací, a proto chtějice vyhovět své povinnosti, mořili se a pracnou pilností se vyčerpávali; neboť měnili metodu, pokoušejice se brzo tím, brzo oním způsobem o úspěch, nikoli bez mrzutého plýtvání času a námahy.

3. Žákům, aby bez nesnáze, zošklivení, křiku a ran, nýbrž jen jakoby hrou a žertem mohli býti dovedeni k vrcholům vědění.

4. Školám, které upravením metody budou moci býti nejen uchovány ve svěžesti, nýbrž i rozšiřovány do nekonečna. Neboť to budou vpravdě hřiště, domy rozkoší a vnad. A až (pro neklamnost metody) stane se z kteréhokoli žáka učitel (vyššího nebo nižšího stupně), nikdy nebude moci nastat nedostatek schopných správců škol, vždy budou studia v plném rozkvětu.

5. Obcím podle svědectví Ciceronova dříve uvedeného. S ním souhlasí onen výrok pythagorovce Diogena [u Stobaia]: Co je základem celé obce? Vychovávání mládeže. Neboť révy, které nejsou dobře vypěstěny, nikdy nevydají užitečného ovoce.

6. Církvi, ježto jedině řádné zařízení škol může učinit, aby církvím nechyběli vzdělání učitelé a dobře vzdělaným učitelům schopní posluchači.

7. Konečně nebi záleží na tom, aby školy byly opraveny k dokonalému a všeobecnému vzdělání ducha: aby totiž tím snáze leskem nebeského světla byli zbaveni temnot ti, jež nestačí probudit zvuk nebeské polnice. Neboť se sice na všech stranách káže evangelium

⁶⁶ Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 159

a bohda bude hlásati až do konce světa, ale právě jako se stává v nějakém shromáždění, o trhu, v krčmě nebo při jiné hlučné schůzce lidí, že neposlouchají jedině nebo zvláště toho, kdo přednáší nejlepší věci, nýbrž jak se kdo s druhým sejde nebo u něho stojí nebo sedí, tak jej zabaví a zaujme svými titěrkami, právě tak se děje ve světě. Služebníci slova mohou konat svou povinnost s horlivostí sebevětší; mohou mluvit, křičet, napomínat a zapřísahat, přece je většina lidu neposlouchá. Vždyť mnozí nechodí do posvátných shromáždění, vyjma nějakou zvláštní příležitost; jiní sice třeba přijdou, avšak se zavřenýma ušima i očima; poněvadž (jsouce obyčejně ve svém nitru zaměstnání jinými věcmi) málo dbají, co se tu děje. Konečně, i když dbají a rozumějí, kam směřuje posvátné napomínání, přece to jistě na ně nepůsobí a nedojímá je tak mocně, jak by tomu mělo býti, poněvadž navyklá nehybnost ducha a návyk hříchu tak otupuje, omamuje a zatvrzuje jejich mysl, že se nemohou vybavit z té ospalosti. Trvají tudíž v navyklé slepotě a hříších svých jakoby v okovech, takže je nikdo ne- může vyprostit ze zakořeněného zkažení mimo jediného Boha; jak řekl kterýsi z otců, že je skoro zázrak, když se obrátí zastaralý hříšník k pokání. Poněvadž všude jinde, kde Bůh poskytuje prostředky, žádat zázraky znamená pokoušet Boha, musíme také v našem případě mít stejný názor. Považujme proto za svou povinnost přemýšlet o prostředcích, jimiž by se dala zhavěji povzbudit křesťanská mládež ke svěžesti ducha a k lásce k věcem nebeským. A dosáhneme-li toho, uvidíme, že království nebeské bude trpět násilí jako kdysi. Nikdo tedy neoddaluj od podniku tak posvátného své myšlenky, tužby, síly a prostředky. Neboť kdo dal vůli, dá i provedení; to bez výjimky sluší žádat na nebeském milosrdenství a v to i bezpečně doufat. Neboť tu jde o blaho lidí a o slávu Nejvyššího.⁶⁷

Školská organizace podle J. A. Komenského

Jan Amos Komenský se snažil o reformu soudobého školství, převážnou část svého života, pokoušel se usnadnit a zpříjemnit, jak pedagogů tak také žákům práci na vzdělání.

„Komenský vytvořil pedagogiku srozumitelnou učitelům, rodičům a všem ostatním, kteří se chtěli výchovou podílet na nápravě společnosti.“⁶⁸

⁶⁷Krejčí, A., *Jana Amose Komenského Didaktika velká*, Brno: 1948, s.18, 19

⁶⁸ Polišenský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 37

Návrh na organizaci školského systému, probíhal u Jana Amose Komenského značným vývojem. Nejprve si Komenský myslel, že k celkovému vzdělání postačuje pouhých 24 roků, života. „*Posléze však ve Všeobecné poradě dospěl Komenský k závěru, že člověku je školou jeho věk, a proto je zapotřebí školy rozložit v průběhu celého života.*“⁶⁹

Ve svém díle Pampédie, rozpracoval Jan Amos Komenský, to jak rozšířit školu, aby zasahovala do celého života člověka.

Komenský ve svém díle Pampédie „*navrhl školy:*

-zrození, chlapectví, jinošství, mladosti, mužnosti, stáří, smrti“⁷⁰

Z toho rozšíření je možné si povšimnout, že pro Jana Amose Komenského byl celý život školou, někdy je možné spojovat toto rozdělení s myšlenkou a „*s novodobou ideou permanentního nebo celoživotního vzdělávání.*“⁷¹ Tento názor se ovšem ale od dnešního pojetí celoživotního vzdělávání velice odlišuje.

Obrázek o školském systému si lze především utvořit z děl Jana Amose Komenského Jako je Pampédie, Navržení krátkého o obnovení škol v království českém, Velká didaktika a Škola pansofická.

⁶⁹ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 134

⁷⁰ Polišínský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 45

⁷¹ Polišínský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 46

Tabulka I.

Přehlednu tabulku pojetí školského systému z výše uvedených děl Jana Amose Komenského Jůva, Veselá, 1987 in Jůzl, 2010 s. 134

Název Školy	Zrození	Dětství Mateřská	Chlapectví Obecní	Jinošství Latinská	Mladosti Akademie	Mužnosti	Stáří	Smrti
Umístění	rodina	rodina	obec	město krajské	město hlavní	svět	svět	
Délka docházky		6	6	6/7	6			
Zřizovatel školy	Soukromá škola		Veřejná škola			Osobní škola		
Školní docházka	Pro všechny chlapce a dívky			Pro chlapce výběr				
Vyučovací jazyk	mateřský			latinský				
Školský dozor	kmostr		Církevní správce	Děkan	biskup			
			Církevní dozor					

Návrh Jana Amose Komenského k organizaci školského systému spočíval v tom, že stupně školy na sebe musí navzájem navazovat. Školský systém té doby pobíhal tak, že se vzdělání žáků praktikovalo od začátku znalostí a nikdo nikterak neřešil, zda je u probíraného učiva nějaká návaznost.

Tudíž organizaci jakou Jan Amos Komenský vypracoval byla v dané době, nejen pokroková, ale především to byla převratná organizace soudobého školství. Organizaci školství Jan Amos Komenský vypracoval především ve svém díle Velká didaktika,

kde Komenský organizaci rozdělil do čtyř stupňů po šesti rocích, kde se v jakém staří vzdělávat.⁷²

Tabulka II.

Tabulka školské organizace dle Jana Amose Komenského: (pro lepší pochopení mnou vypracovaná tabulka)

Věk dítěte	Kde se vzdělávat	Doba výuky stanovena vnitřním uspořádáním	Kdo se má vzdělávat
0 – 6 roků	Rodina Škola mateřská (vyplňující čas dětství)		Vzdělávat by se měla veškerá mládež
6 – 12 roků	Obecná škola (s mateřským vyučováním)	2 hodiny dopoledne 2 hodiny odpoledne	
12 – 18 roků	Škola latinská Nebo-li gymnázium	6 hodin	Doba jinošství (pouze pro chlapce)
18 – 24 roků	Akademie		Doba mladosti (pouze pro chlapce)

Jan Amos Komenský se také velice zajímal o organizaci, vnitřního školství, Komenský přišel „s požadavkem školního roku, který by začínal pro všechny stejně, s požadavkem tříd, s rozdělením učební látky na měsíce, týdny, dny a hodiny.“⁷³ Komenský také rozlišil počet hodin pro latinskou a obecnou školu, vytvořil také návrhy na prázdniny a přestávky ve vyučování.

⁷² Polišenský, J., Pařízek V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 45

⁷³ Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 135

4. 2 Sociální pedagogika v díle J. A. Komenského

Předmět sociální pedagogiky

Jedná-li se o vymezení předmětu sociální pedagogiky jako takového, převážná většina autorů, zabývajících se sociální pedagogikou vychází z názoru, že celá pedagogika napříč svým spektrem by měla plnit funkci sociální, což je považováno, a širší pojetí sociální pedagogiky. Sociální pedagogika je také považována, za disciplínu interdisciplinární.

„Sociálněpedagogické dění chápeme jako výchovnou pomoc k zvládnání života. Jejím cílem je ochránit člověka před škodlivými vlivy, naučit ho zvládat obtíže a orientovat se v nejednoznačných životních situacích a také mu zprostředkovat sociokulturní dovednosti umožňující jeho aktivní účast na životě společnosti.“⁷⁴

Podle Bakošové (2005) je sociální pedagogika jedna z vědních disciplín, která spadá mezi vědy, které se zabývají člověkem. Sociální pedagogika, dále také patří mezi pedagogické vědy a vědy o výchově. Jejím cílem je především výchova dětí, mládeže a dospělých jedinců prostřednictvím výchovy a výchovného působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže a dospělých. Výchova jako pojem samotný má v sociální pedagogice povahu pomoci jejímž výsledkem má být stabilní a začleněná osoba.⁷⁵

Sociální pedagogika vyjadřuje problémy především s výchovu, pomoc a vyrovnání se s každodenními životními problémy a záležitostmi, využívání volného času, zaměřuje se především na osoby s narušenou socializací, zkrátka na každodennost a zvládnání nejrůznějších životních situací. Má funkci preventivní ale, také terapeutickou.

⁷⁴ Kraus, B., Poláčková, V., *Člověk, prostředí, výchova*, Brno: Paido, 2001, s.7

⁷⁵Bakošová, Z., a kolektiv, *Sociální pedagogika*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s. r. o. 2005, s. 10

„K. Mollenhauer (1959) říká, že sociální pedagogika zahrnuje praktické i teoretické souvislosti a institucionální prostředky, které se snaží řešit diskrepanci způsobenou nedostatečnou výchovou ve škole, v rodině, chybnými sociálními vazbami, objevením se nekontrolovatelného prostoru v životě mládeže.“⁷⁶

Bakošová (1994) dále také uvádí, že sociální pedagogiku považuje za hraniční vědní disciplínu mezi pedagogikou a sociologií, která patří mezi pedagogické vědy. Úloha sociální pedagogiky by měla spočívat v hledání optimálních forem pomoci člověku v jeho životě, v různých typech prostředí, vytvářet výchovné podmínky a kompenzovat nedostatky.⁷⁷

Prvky sociální pedagogiky v díle J. A. Komenského

Prvky sociální pedagogiky u Jana Amose Komenského, lze především spatřovat v jeho dílech, jako je Brána jazyků otevřená, Pansofická škola, Informatorium školy mateřské, Pampédie, Velká didaktika a mnohá další díla a spisy Jana Amose Komenského.

Převážná většina prvků sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského pramení především z názorů jako je demokratismus a humanismus, který Jan Amos Komenský, ve velké míře zastával.

Z teorie demokratismu a humanismu, které Jan Amos Komenský zastával vychází to, že by měl být vzděláván a vychováván každý jedinec. Což znamená, že by měl být vychován každý bez rozdílů, dívky, chlapci, z majetných i nemajetných rodin, chytrí i hloupí a může být jakkoliv nepřizpůsobivý, každý jedinec se dá do nějaké míry alespoň částečně vychovat.

Komenský tvrdí, že vzdělání by mělo být umožněno všem i těm, „kteří se zdáli být od přírody hloupí a tupí.“⁷⁸ Z toho lze soudit, že chce Jan Amos Komenský vzdělávat a vychovávat všechny a všemu bez jakýchkoliv rozdílů a nároků na ně.

⁷⁶Kraus, B., Sýkora P., *Sociální pedagogika I.*; Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2009, s. 10

⁷⁸Polišenský, J., Pařízek, V., *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 44

Jan Amos Komenský tímto chtěl odstranit problémy a nástrahy, tak aby bylo možné, dopřát jakémukoliv jedinci plný rozvoj i když si byl od prvopočátku vědom faktu, že výsledky nebudou u všech stejné. V těchto pedagogických názorech lze sledovat spojitost Jana Amose Komenského se sociální pedagogikou, která v jeho době ještě nebyla uznána jako samostatný vědní obor.

Komenský také vytvořil typologii, dětí, kde se snažil děti rozdělit do několika skupin. Dle Cipra (1984) První typ jsou děti, které jsou vtipné, chtivé a povolné, tyto tři kombinace jsou naprosto nejlepší a u těchto dětí lze výchovou docílit nejvíce, i když zde Jan Amos Komenský vidí určité hranice.

Do druhého typu dětí, lze zařadit děti, které jsou vtipné, povolné ale váhavé.

Do třetí skupiny typologie dětí Komenský řadí děti, vtipné, chtivé, ale svévolné (vzdorovité). Této skupině dětí, Jan Amos Komenský, věnuje zvláštní pozornost. Ačkoliv je podle Komenského tento typ dětí velmi podceňován, bývají většinou nejlépe vychovatelné a vzdělavatelné.

Ke čtvrtému typu dětí patří děti, které jsou povolné a chtivé, ale jsou zpozdilé a tupé. Jan Amos Komenský ovšem ty děti neztrácuje, ale naopak se snaží ukázat jejich přednosti. K pátému typu dětí řadí Jan Amos Komenský děti hloupé a k tomu vzpurné. I takové lze ovšem dle Komenského vzdělávat a vychovávat, i když je k tomu potřeba velká trpělivost a dá to spoustu práce.

K šestému typu řadí Jan Amos Komenský děti, které jsou vzpurné a hloupé. U tohoto typu dětí Komenský doporučuje vzpurnost těchto dětí, alespoň vykořeňovat.⁷⁹

Z výše uvedeného vyplývá: „Komenský nebyl naivním pedagogickým optimistou, ale byl realistickým psychologem a dovedl bystře postihnout typické individuální rozdíly mezi dětmi.“⁸⁰

⁷⁹Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 164, 165

⁸⁰Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 165

„Pokud sledujeme sociálně pedagogický rozměr díla Komenského, dle názoru Hroncové (2008) není v teoretické rovině ani řádně rozpracován, ani náležitě doceněn. Komenského myšlenky o vzájemných souvislostech výchovy a vzdělávání s nápravou člověka, společnosti i všenápravou světa jsou pro sociální pedagogiku velkým podnětem. Hroncová se domnívá, že důkladné prozkoumání sociálně pedagogického odkazu Komenského se stane úkolem nové generace sociálních pedagogů.“⁸¹

Vychovatelský odkaz J. A. Komenského

Vychovatelský odkaz, který pro naši generaci i pro generace předešlé Jan Amos Komenský zanechal, spatřuji především v tom, že položil základy sociální pedagogiky a tím umožnil, vzdělávání opravdu každému z nás.

„Jednou z nejvýraznějších rysů pedagogického odkazu Komenského je systematicčnost, kterou vnesl do oblasti výchovy a učení. V tom je skutečným zakladatelem moderního školství, neboť jemu vděčíme za organizaci školního roku, za systém hromadného vyučování v řadě plánovaných učebních hodinách, za soustavu všeobecně vzdělávacích předmětů, za četná pravidla regulující vnitřní chod školy, činnost učitelů, ředitelů a dalších osob odpovídajících za školní vyučování.“⁸²

Dále je třeba velice upozornit na to, *„že se Komenský opíral o suverenitu lidského poznání, která byla vyjádřena Baconovou tezí, že vědění je moc.“⁸³*

Z toho také vyplývá, že *„základními principy jeho výchovné koncepce byl univerzalismus, demokratizmus a jednotnost.“⁸⁴*

Komenský, také výrazně odsuzuje tělesné tresty, které byly udělovány za neznalost látky, ale redukci nekázně do určité míry tělesnými tresty eliminovat neodsuzuje, z čehož

⁸¹Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 144

⁸²Cipro, M., *Průvodce dějinami výchovy*, Praha: Panorama 1984, s. 160

⁸³Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 134

⁸⁴Jůzl, M., *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií Brno, Brno: 2010, s. 134

vyplývá, že Jan Amos Komenský také mimo jiné klade důraz také především na kázeň a snažil se docílit, aby pro žáky byla škola hrou.

4. 3 Dílčí závěr

Konkrétní prvky sociální pedagogiky v dílech a spisech Jana Amose Komenského, je možno vysledovat tak jak zdůrazňují Hroncová, Kraus, Emmerová (2008) je velice obtížné. Komplexnější pojetí sociální pedagogiky v pojednání Jana Amose Komenského se prolíná v mnoha jeho dílech. Jedná se především o dílo *Informatorium školy mateřské*. Dítě se zde postupně socializuje v rodinném prostředí především v klíně mateřském, v díle jsou obsaženy především rady matkám k výchově dětí, předškolního věku.

V díle *Velká didaktika*, v níž Jan Amos Komenský jako první usměrňuje vrstevnické vztahy, mezi stejně starými dětmi a mládeží na základě věkového rozdělení do tříd což je možné považovat za další pojetí sociální pedagogiky v díle Komenského.

Z hlediska sociální pedagogiky je nutné především vyzvednout Komenského učebnici latinského jazyka, *Brána jazyků otevřená*, která skutečně otvírá lidem bránu do světa prostřednictvím cizího jazyka.

Jako pokus o alternativní školství je nutno třeba připomenout Komenského počín, který nazval pansofickou školou.

Všeobecná porada o nápravě věcí lidských se jeví jako největším sociálně pedagogickým dílem. Všeobecná porada o nápravě věcí lidských byla rozdělena do sedmi dílů (první díl *Panegersia*, druhý díl *Panaguaia*, třetí díl *Pansofia*, čtvrtý díl *Pampaedia*, pátý díl *Panglottia*, šestý díl *Panorthosia* a sedmý díl *Pannuthesia*⁸⁵) v těchto sedmi dílech se Jan Amos Komenský obrací ke společenským problémům

⁸⁵Novák, J. V., *Jan Amos Komenský, jeho život a spisy*, Praha: Dědictví Komenského, 1932, s. 609 - 611

ZÁVĚR

O životě Jana Amose Komenského a jeho díle a době ve které Komenský žil už bylo napsáno několik děl ať už více obsáhlé nebo méně obsáhlé.

Každá kapitola této bakalářské práce představuje velice široké téma, které by mělo být zpracováno samostatně. Především život a dílo Jana Amose Komenského je natolik obsáhlé, že jsem vytyčila pouze ty nezákladnější životní údaje, díla a životopisná data.

Cílem mojí bakalářské práce, jak jsem již uvedla v úvodu bakalářské práce je především najít prvky sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského. Ve své práci jsem se také zaměřila na život Jana Amose Komenského, na jeho nejasné místo narození, vzdělání, na jeho nelehkou životní cestu. Chtěla bych také poukázat na těžkou dobu ve které Jan Amos Komenský žil a i přes velký útlak na svoji osobu aktivně tvořil.

V první kapitole mojí bakalářské práce, jsem se zaměřila především na sporné místo narození Jana Amose Komenského. Na nelehké životní cesty Jana Amose Komenského a také jsem okrajově poukázala na několik základních životopisných data tohoto velikána.

Ve druhé kapitole mojí bakalářské práce, jsem se chtěla zaměřit na nelehkou dobu ve které Jan Amos Komenský žil. Bylo to především období třicetileté války (1618 – 1648) a náboženské nesvobody. Zmínila jsem také dobu před bělohorskou bitvu na Bílé hoře která se odehrála 8. listopadu 1620 a střetlo se v ní stavovské vojsko a spojené vojsko katolické ligy Habsburků. Dále jsme také zmínila dobu pobělohorskou nazývanou někdy také jako období katolické protireformace a nebo také doba temna.

Dále jsem také v kapitole zmínila Jan Amose Komenského a jednotu bratrskou. Jan Amos Komenský je s jednotou bratrskou velice úzce spjat a je považován za jednoho z nejvýznamnějších členů jednoty bratrské. Ve školských zařízeních jednoty bratrské se nejprve vzdělával, a později zde působil jako pedagog.

Ve třetí kapitole jsem velice stručně popsala dílo Jana Amose Komenského. Zaměřila jsem se na díla pedagogická jako je Didaktika, Brána jazyků otevřená a další pedagogická díla. Také jsem zmínila Komenského díla nepedagogického charakteru, což jsou převážně spisy filozofického a teologického charakteru.

Ve čtvrté kapitole mojí bakalářské práce jsem se snažila zaměřit na sociální pedagogiku jako všeobecný předmět, sociální pedagogiku v díle Jana Amose Komenského, hlavní pedagogické názory Jana Amose Komenského, školskou organizaci, kterou Komenský navrhoval, prvky sociální pedagogiky v díle Jana Amose Komenského a vychovatelský odkaz, který dnešní době Jan Amos Komenský zanechal.

Dále jsem došla k názoru, že Komenskému vděčíme za to, že položil základy sociální pedagogiky a tím umožnil, vzdělávání opravdu každému z nás. Zorganizoval školskou správu, jak vnější, tak i vnitřní a že kladl důraz především na kázeň. Dále jsem studiem materiálu vyvodila, že sociální pedagogika v díle Komenského není řádně zpracovaná ani doceněná a ztotožňuji se tím s názorem Hroncové.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

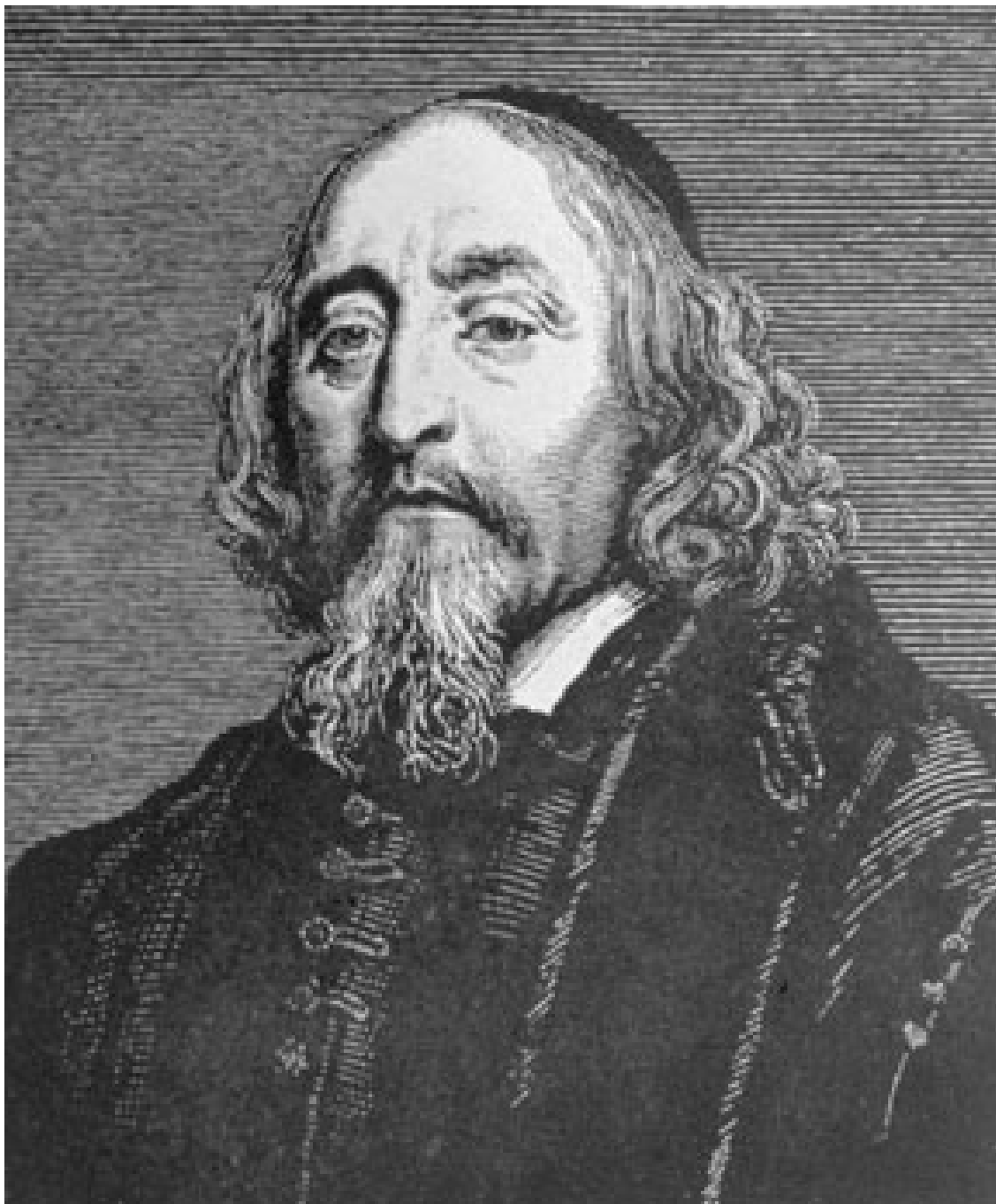
- 1) Bílá hora: Almanach. Praha: Družstvo Máj, 1905
- 2) BAKOŠOVÁ Z., Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Public Promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3
- 3) BAKOŠOVÁ Z., a kolektiv, Sociální pedagogika. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo- Mladé leta s.r.o., 2005. ISBN 80-10-00485-5
- 4) BAKOŠOVÁ Z., a kolektiv, Sociální pedagogika. Bratislava: Polygrafické stredisko Univerzita Komenského v Bratislave, 1994. ISBN 80-223-0817-X
- 5) CIPRO M., Průvodce dějinami výchovy. Praha. Panorama, 1984.
- 6) ČORNEJ P., 30.7.1419 - první pražská defenestrace-krvavá neděle uprostřed léta. Praha: Havran, 2010. ISBN 978-80-87341-00-1
- 7) ČORNEJ P., ČORNEJOVÁ I., PARKAN F., Dějepis pro gymnázia a střední školy 2, Středověk a raný novověk. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství a.s., 2001. ISBN 80-7235-152-4
- 8) ČORNEJ P., a kolektiv, Kdy, kde, proč a jak se stalo v českých dějinách. Praha: : Reader's Digest Výběr, 2001. ISBN 80-86196-33X
- 9) ČORNEJOVÁ I., KAŠE J., MIKULEC J., VLNAS V., Velké dějiny zemí Koruny české VIII. 1618-1683. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-947-5
- 10) DOSTÁL J., Tři kapitoly o Komenském. (s l). Ioanes-Vladimír Nejedlo, 1993. ISBN 80-902100-0-7
- 11) FUČÍKOVÁ R., Jan Amos Komenský. Praha: Práh, 2008. ISBN 978-80-7252-219-4
- 12) HRONCOVÁ J., EMMEROVÁ I., KRAUS B., K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe. Ústí nad Labem: PdF UJEP, 2008. ISBN 978-80-7414-072-3
- 13) CHOCHOLOVÁ S., a kolektiv, Jan Amos Komenský - Odkaz kultuře vzdělání. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1700-0
- 14) JŮZL M., Základy pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. ISBN 978-80-87182-02-4
- 15) KALISTA Z., Čechové, kteří tvořili dějiny světa. Praha: Garamond, 2009. ISBN 978-80-7407-055-6

- 16) KOMENSKÝ J.A., Obecná porada o nápravě věcí lidských II svazek. Praha, 1992.
 - 17) KOMENSKÝ J.A., O sobě, 1989
 - 18) KOMENSKÝ J.A., Vlastní životopis, 1965
 - 19) KRAUS B., POLÁČKOVÁ V., a kolektiv, Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
 - 20) KRAUS B., SÝKORA P., Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009.
 - 21) KREJČÍ A., Jana Amose Komenského Didaktika Velká. Brno, 1948.
 - 22) KUMPERA J., Jan Amos Komenský malý profil velké osobnosti. Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského v Uherském Brodě, 1988.
 - 23) KUMPERA J., Jan Amos Komenský: Poutník na rozhraní věků. Ostrava: Amosium servis a nakladatelství Svoboda, 1992. ISBN 80-85498-03-0
 - 24) NOVÁK J.V., Jan Amos Komenský, jeho život a spisy. Praha: Dědictví Komenského, 1932
 - 25) NOVÁK, J., V., Nové zprávy o Komenském dle jeho vlastních vzpomínek. Pedag. rozhledy, XXVI, 1913
 - 26) NOVÁK J.V., Soupis prací Komenského. Praha, 1932
 - 27) POLIŠENSKÝ J., PAŘÍZEK V., Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
 - 28) POLIŠENSKÝ J., Nizozemská politik a Bílá hora. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958.
 - 29) ŘÍČAN R., Dějiny Jednoty bratrské. Praha: Kalich, 1957.
 - 30) VONKA R.J., Pochodeň Komenského. Mladá Boleslav, 1928.
 - 31) VYSKOČIL F., Jan Amos Komenský. Praha: Svobodné slovo, 1963.
- Internetové zdroje
- 32) <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=jednota&Hledej=Hledej>
 - 33) <http://www.mjakub.cz/?idm=6>

34) <http://www.libri.cz/databaze/kdo18/search.php?zp=3&name=KOMENSK%DD+JAN+AMOS>

35) <http://www.jbcr.info/index.php?str=10&tp=1#stara>

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Jan Amos Komenský - portrét

Jan Amos Komenský - portrét

Jan Amos Komenský - portrét

Jan Amos Komenský – portrét